

www.humak.fi

Mikä ihmeen SODA?

Kuurojen kuulevien sisarusten kulttuuri- ja kieli-identiteetti

Heini Väisänen & Katariina Riekkola

Viittomakielentulkin koulutusohjelma
(240 op)

Arvioitavaksi jättämisaika
(4/2019)

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

TIIVISTELMÄ

Humanistinen ammattikorkeakoulu
Viittomakielentulkin koulutusohjelma

Tekijät: Heini Väisänen & Katariina Riekkola

Opinnäytetyön nimi: Mikä ihmeen SODA? Kuurojen kuulevien sisarusten kulttuuri- ja kieli-identiteetti

Sivumäärä: 58 ja 4 liitesivua

Työn ohjaaja: Outi Mäkelä

Työn tilaaja: Kuurojen Vanhempien Kuulevien Lasten Yhdistys ry, Natalie Paulanto

Tämän opinnäytetyön kohderyhmä ovat kuurojen kuulevat sisarukset, eli sodat. (SODA, Sibling of Deaf [Adult]). Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millainen kuurojen kuulevien sisarusten kulttuuri- ja kieli-identiteetti on, sekä onko heillä samankaltaisia kokemuksia kuurojen vanhempien kuulevien lasten, eli codien (CODA, Children Of Deaf Adult) kanssa. Tilaajana toimii Kuurojen Vanhempien Kuulevien Lasten Yhdistys ry.

Opinnäytetyön tutkimusaineisto kerättiin kyselylomakkeella ja ryhmähaastattelulla. Kyselyyn vastasi 30 sodaa ja 38 codaa. Ryhmäkeskusteluun osallistui kolme sodaa. Teoriaosuudessa käsitellään viittomakielistä yhteisöä, identiteettiä, äidinkieltä sekä yksi-, kaksi- ja monikielisyttä.

Tutkimustuloksien perusteella selvisi, että sodat voivat olla yksi-, kaksi- tai monikielisiä. Sodien äidinkieli voi olla viittomakieli, puhuttu kieli tai molemmat. On myös sodia, jotka eivät koe viittomakieltä äidinkielekseen, mutta käyttävät sitä arjessa. Sodien kulttuuri- ja kieli-identiteetin muodostumiseen on vaikuttanut se, kuinka paljon heidän perheensä ovat osallistuneet viittomakielisiin tapahtumiin ja miten paljon he ovat käyttäneet viittomakieltä. Tutkimusaineistosta selvisi myös se, että sodilla ja codilla on samankaltaisia kokemuksia.

Soda-käsite on vielä varsin tuntematon. Yksi opinnäytetyön tavoitteista on lisätä tietoisuutta sodista ja lisätä soda-sanana käyttöä.

Asiasanat: soda, coda, viittomakieli, viittomakieliset, identiteetti, äidinkieli, kaksikielisyys

ABSTRACT

Humak University of Applied Sciences
Degree Programme in Sign Language Interpreting, Bachelor's Degree

Author:

Title: What on earth is a SODA? The hearing siblings of deafs and their cultural and linguistic identities

Number of Pages: 58 and 4 attachment pages

Supervisor: Outi Mäkelä

Subscriber: Children of Deaf Adults association (of Finland), Natalie Paulanto

The research of this Bachelor's Thesis focuses on the hearing siblings of deafs (SODA, Sibling of Deaf [Adult]). The objective of this Bachelor's thesis is to find out about the soda's cultural and linguistic identities and to figure out if they share similar experiences with Children of Deaf Adults (CODA). The Children of Deaf Adults association of Finland is the subscriber of this Thesis.

The research methods used in this Bachelor's Thesis were a Webropol survey and a Focus Group Discussion (FGD). The survey was answered by 30 sodas and 38 codas. Three sodas participated in the Focus Group Discussion. The theoretical frame work discusses Deafhood, identities, mother tongue and uni-, bi- and multilinguality.

Based on the research results it became evident that sodas can be bi- or multilingual. The mother tongue of soda's can be sign language or spoken language or both languages. There are also sodas who are unilingual and use sign language in every day life. The cultural- and linguistic experiences of sodas have been affected by how much their families have participated in events of Deafhood and how much they have used sign language. The results also showed that sodas and codas share similar experiences.

The concept of soda is still relatively unknown. One of the objectives of this Bachelor's Thesis is to increase awareness about the identities of sodas and to make the concept of the word "soda" more visible.

Keywords: soda, coda, sign language, sign language speakers, identity, mother tongue, bilingualism

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	6
2	TUTKIMUKSEN TAUSTAA.....	8
2.1	Tutkimuskysymykset ja tavoitteet	8
2.2	Tutkimusmenetelmät	10
3	KULTTUURI JA IDENTITEETTI	12
4	VIITTOMAKIELI JA VIITTOMAKIELINEN YHTEISÖ.....	13
4.1	Katsaus viittomakielen ja viittomakielisyyden historiaan.....	13
4.2	Viittomakielinen yhteisö ja viittomakieliset.....	15
4.3	Mikä ihmeen soda?.....	19
5	ÄIDINKIELI, KAKSIKIELISYYS JA KAKSIKULTTUURISUUS	19
5.1	Ensikielenä kaksikielisyys ja kaksikulttuurisuus	21
5.2	Viittomakielisten kaksikielisyys	22
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	24
6.1	Tutkimusaineiston keruun valmistelu	24
6.2	Tutkimusaineiston keruu.....	26
7	AINEISTON ESITTELY JA TUTKIMUSTULOKSET	27
7.1	Kuurojen kuulevien sisarusten kulttuuri- ja kieli-identiteetti	29
7.1.1	Kulttuuri-identiteetti	29
7.1.2	Kieli-identiteetti	33
7.1.3	Sisarussuhde ja vertaistuki.....	37
7.2	Sodat ja codat	39
7.2.1	Sodien ja codien kulttuuri- ja kieli-identiteetti	39
7.2.2	Sodien ja codien kokemus kulttuurista ja yhteisöstä	42
7.2.3	Sodien ja codien viittomakielen opiskelu ja koulu	45
7.3	Soda, SODA vai SODa - miten se pitäisi kirjoittaa?	46
7.4	Tutkimuskysymysten ulkopuoliset löydökset	47
8	POHDINTA	48
8.1	Viittomakielisyys ja kulttuuri.....	49

8.2	Syntynyt keskustelu ja ajankohtaisuus	53
8.3	Tutkimuksen luotettavuus ja pätevyys.....	53
8.4	Jatkotutkimusaiheet.....	55
LÄHTEET		56
LIITTEET		59

1 JOHDANTO

“Olen Heini Väisänen ja siskoni on kuuro. Olen viittomakielinen ja suomenkielinen, molempia. Olen aina tiennyt olevani jollain tavalla erityinen, mutten ole osannut sanoittaa sitä. Olen kohdannut kielellisiä haasteita puhutuissa kielissä läpi elämäni, mutta niihin ei pureuduttu lainkaan ala- eikä yläasteella. Vasta lukiossa äidinkielen opettajani ymmärsi minun tulevan kaksikielisestä perheestä ja ymmärsi huonon suomenkielentaitoni johtuvan siitä.

Olen viittomakielinen kuuleva, mutta ymmärsin identiteettini piirteet vasta opiskellessani viittomakielen tulkiksi. Ennen opiskelua pidin identiteettiäni itsestäänselvyytenä. Ajattelin olevani kuuleva, suomenkielinen, yksikulttuurinen ja kaksikielinen, joka käyttää viittomakieltä arjessa. En sen kummemmin ajatellut taustaani.

Kun menin opiskeluiden aikana ensimmäiselle harjoittelujaksolle Jyväskylän yliopistoon ja juttelin CODA-tulkkien (Children of Deaf Adults, kuurojen vanhempien kuulevat lapset) kanssa, sain ensimmäisen CODA-kokemuksen! Koin käsitämätöntä iloa ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. En kuitenkaan kokenut olevani CODA. Identiteetissäni oli vielä jotain erilaista. Seuraavana päivänä tapasin toisen tulkin, joka tokaisi: ”Aa! Sä oot SODA!”. Sain nimen identiteetilleni, nyt piti vain selvittää, mitä se tarkoittaa.”

Käsite *SODA*, eli *Sibling of a Deaf Adult*, on lyhenne kuuron aikuisen kuulevasta sisaruksesta (DeafandHoH 2019). Tämän tutkimuksen näkökulma on kuitenkin se, että sanaa *Adult*, eli aikuinen, ei tutkittavassa ilmiössä, eikä käsitteessä tarvita. Identiteetti muotoutuu kuuron sisaruksen kanssa eletessä, oli hän sinua nuorempi tai vanhempi. Siksi tässä opinnäytetyössä käytetään termiä *Sibling of a Deaf*.

Toinen tässä opinnäytetyössä käytettävä termi on *CODA*. *CODA* on lyhenne sanoista *Child of Deaf Adults*, eli kuurojen vanhempien kuuleva lapsi (DeafandHoh 2019). Monikko tästä termistä on *Children of Deaf Adults*. *CODA* ja *SODA* ovat lainasanoja englannin kielestä, mutta esimerkiksi *coda*-termi on yleisesti käytössä suomalaisessa viittomakielessä. Siksi on perusteltua, että myös tässä tutkimuksessa käytetään vieraskielisistä lyhenteistä muodostuneita sanoja. Jotta sanan taivutus on helpompaa ja tekstiä

on helpompaa lukea, SODA kirjoitetaan tässä työssä muodossa “soda” ja CODA muodossa “coda”. Työn tilaajana toimii Kuurojen vanhempien kuulevien lasten yhdistys ry, joka esitellään luvussa 2.

Tämän opinnäytetyön tutkimuskysymyksien tavoitteina on selvittää, millainen kuurojen kuulevien sisarusten kulttuuri- ja kieli-identiteetti on, sekä tutkia onko sodilla ja codilla samankaltaisia kokemuksia kulttuuri- ja kieli-identiteetistä. Lisäksi tarkoituksena on kerätä tietoa siitä, miten sodat kuvaavat identiteettiään. Määrittelevätkö he itsensä kaksikielisiksi, viittomakielisiksi vai suomenkielisiksi? Opinnäytetyössä tutkitaan myös sitä, miten viittomakielisyys on vaikuttanut sodien kieli-identiteetin muotoutumiseen ja kokevatko sodat itsensä kaksikieliseksi. Sanotaan, että puhutut sekä viitotut kielet vaikuttavat lapsen identiteetin omaksumiseen (Petitto 2014, 65). Tuntuu siis luonnolliselta, että jos kotona on käytetty viittomakieltä, se vaikuttaa myös kuulevien sisarusten identiteettiin.

Koko soda-käsitettä ja a-kirjaimen tarpeellisuutta täytyykin pohtia. Tarvitseeko a-kirjainta mukaan? Pysyykö se mukana puhekieleen sopivan soinnukkuutensa takia, tai koska se rimmaa coda-sanan kanssa? A:n tarpeellisuuden lisäksi soda-käsitteelle pitää etsiä erilaisia vastineita. Löytyykö tämä termi toisella tavalla määriteltynä, esimerkiksi versiona SOD? Onko tästä aiheesta enemmän tietoa? Vai ollaanko nyt kokonaan uuden käsitteen äärellä?

Opinnäytetyön laatijoina toimivat Heini Väisänen ja Katariina Riekkola. Heinille aihe on erityisen henkilökohtainen, ja hän on halunnut tutkia aihetta jo toisesta opiskeluvuodesta lähtien. Katariina on aina ollut kiinnostunut kielistä ja identiteetin muodostumisesta. Opiskeluiden aikana nimenomaan ihmiset ja viittomakielinen yhteisö ovat kiinnostaneet häntä ja muodostuneet hänelle tärkeiksi. Näistä syistä hän halusi lähteä mukaan tekemään tätä tutkimusta.

Työn tavoitteena on se, että sodat tunnistettaisiin viittomakielisessä yhteisössä paremmin. Tutkimuksen tietopohja ja teorettinen viitekehys kostuu kieli- ja kulttuuritutkimuksesta, identiteetistä, sekä viittomakielistä ja viittomakielisistä tehdyistä tutkimuksista.

2 TUTKIMUKSEN TAUSTAA

Opinnäytetyön tilaajana toimii Kuurojen Vanhempien Kuulevien Lasten Yhdistys ry ja työelämäohjaaja on yhdistyksen nykyinen puheenjohtaja Natalie Paulanto. Yhdistys on perustettu vuonna 1996. Sen tavoitteena on olla tukiverkko kuurojen vanhempien kuuleville lapsille kaikissa elämän vaiheissa. Yhdistyksessä on vähän yli 100 jäsentä. (Kuurojen Vanhempien Kuulevien Lasten Yhdistys, 2019.) Yhdistys toimii tilaajana siksi, että codien lähtökohdat muistuttavat paljon sodien lähtökohtia. Lisäksi sodat ja codat jakavat samankaltaisia kokemuksia ja he ovat löytäneet toisistaan vertaistukea.

Tutkimusmenetelmissä on otettu huomioon kokemuspohjaisuus, henkilökohtaisuus ja aiheen uutuus. Aihe ei ole sinällään uusi, sillä soda-käsite on jo olemassa, mutta soda-aiheinen keskustelu ja siitä tiedotuksen puute lienee yksi syistä miksi käsiteltävä termi vaikuttaa etäiseltä. Termin vakiintumattomuuteen on luultavasti vaikuttanut se, että tutkimusta on tehty vähän ja ilmiö on vieras. Se ei ollut tuttu myöskään kaikille opinnäytetyöhön vastanneille. Tutkimukseen vastanneet ovat toki tienneet, että heillä on kuuro sisarus, mutta eivät ole tienneet, että heille itselleen on erityinen nimitys eli soda. Ja että jotkin piirteet heidän identiteetissään saattavat selittyä sillä, että he ovat sodia.

2.1 Tutkimuskysymykset ja tavoitteet

Tämän opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat seuraavat;

1. Millainen on kuurojen kuulevien sisarusten kulttuuri- ja kieli-identiteetti?
2. Millaisia yhtäläisiä ja/tai erilaisia kokemuksia kuurojen kuulevilla sisaruksilla (SODA, Sibling of a Deaf [adult]) ja kuurojen vanhempien kuulevilla lapsilla (CODA, Child of a Deaf Adult) on viittomakielisyydestä ja viittomakielisestä kulttuurista?

Tavoitteena on tiedottaa ja lisätä tietoutta sodista, sekä tarkastella sodien kulttuuri-identiteettiä suhteessa viittomakieliseen yhteisöön. Työn tarkoituksena on saada tietoa siitä, millä tavoin sodat määrittelevät identiteettiään. Lisäksi tavoitteena on selvittää, kokevatko sodat kuuluvansa viittomakieliseen yhteisöön vai kuulevien yhteisöön, vai kokevatko he olevansa jotain siltä väliltä. Esimerkiksi Heini, toinen tämän opin-

näytetyön laatijoista on soda, joka kokee, että hänellä on kaksi äidinkieltä: suomalainen viittomakieli ja suomen kieli. Hänen kulttuurinen identiteettinsä on kuitenkin epäselvä. Hän kokee olevansa sekä viittomakielisen yhteisön, että puhuttujen kielten yhteisön jäsen, mutta silti näiden välimaastossa.

SODA- MÄÄRITELMÄ JA AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Sivuston DeafandHoh.com termipankissa (2019) selitetään Sibling of a Deaf Adult seuraavasti: “Kuuleva henkilö, joka on kasvanut kuuron sisaruksen kanssa. Soda -termiä käytetään myös käsitteestä kuuron aikuisen puoliso (Spouse of a Deaf Adult).” Samassa termipankissa määritellään kuurojen vanhempien kuulevat lapset (Child of Deaf Adults) näin: “Kuulevat lapset, joiden vanhemmat ovat kuuroja. Codat identifioituvat usein sekä kuurojen että kuulevien yhteisöihin.” (DeafandHoH 2019.)

Tässä opinnäytetyössä kuurojen kuulevista sisaruksista käytetään termiä soda. Vaikka a-kirjain viittaa sanaan adult, tässä tutkimuksessa aikuisuus ei ole määrittävä tekijä. Tutkimuksen kohteena ovat henkilöt, jotka ovat eläneet yhdessä kuuron sisaruksen kanssa. Myöskään sisarusten välisellä syntymäjärjestyksellä, tai ikäerolla ei ole väliä. Tutkittavasta kieliryhmästä puhutaan myös nimellä *kuurojen lasten kuulevat sisarukset*. Kuulevista sisaruksista ei ole tehty paljoa tutkimusta, mutta käytännön esimerkkejä heidän kaksikielisyytensä kehityksestä löytyy useita. (Takkinen 2008, 38.)

Kuurojen kuulevia sisaruksia on tutkittu vähän, muutamasta eri näkökulmasta. Vanhempien erilaisia kasvatustyyplejä on tutkittu, jos perheessä on kuuro sekä kuuleva lapsi (Antonopoulou, Hadjidakou, Stampoltzis & Nicolaou 2012). Kuulevien lasten ja heidän kuurojen sisarusten suhdetta on tutkittu myös psykologisesta näkökulmasta, esimerkiksi kuinka kuulevat sisarukset ovat kehittyneet psykologisesti, kun he ovat kasvaneet kuuron kanssa (Hebbrecht, Roeyers & Verte 2006). Ainakin yksi kuurojen kuulevia sisaruksia käsittelevä kirja on olemassa ja se on nimeltään *Deaf and Hearing Siblings in Conversations*. Siinä käsitellään kuuron ja kuulevan sisaruksen välistä suhdetta. Kirjan tekijät toteavat, että kirja on tehty sen takia, että ihmiset voisivat ymmärtää, että maailmassa on muitakin ihmisiä ja sisaruksia, jotka kokevat samoja asioita kuin he. (Berkowitz & Jonas 2014, 8-9.) Tutkimusta kuurojen kuulevista sisaruksista kieli- tai kulttuuri-identiteettinäkökulmasta ei tämän opinnäytetyön valmistumisprosessin aikana tullut vastaan.

2.2 Tutkimusmenetelmät

Tutkimuksen tiedonhankintamenetelminä toimi kyselylomake ja haastattelu. Näiden avulla saatiin otantaa sodien ja codien kokemuksista ja kieli- ja kulttuuritaustoista. Opinnäytetyötä tehtäessä keskusteluilla ja tiedotuksella on ollut suuri rooli. Ihmisten kanssa aiheesta puhuminen ja julkisilla alustoilla tiedottaminen ajoivat opinnäytetyön tavoitetta lisätä tietoisuutta sodista.

Tämä opinnäytetyö on pääosin laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus, mutta kyselyssä oli 19 kysymystä, joilla saatiin myös kvantitatiivista eli määrällistä tietoa. Laadullinen tutkimus on kokonaisvaltaista tiedonhankintaa, jossa aineisto kerätään luonnollisessa, todellisessa ympäristössä ja johon vastaajajoukko on tarkoituksenmukaisesti valittu (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara [1997] 2012, 161). Opinnäytetyön otanta koostuu Webropol -sivuston lomakekyselyyn vastanneista sodista ja codista, sekä ryhmäkeskusteluun osallistuneista sodista. Opinnäytetyön tietoperusta pohjautuu kieleen ja kulttuuriin, sekä codista ja sodista tehtyihin tutkimuksiin.

Tutkimuksen yhdeksi aineiston keruuvälineeksi luotiin sähköinen kyselylomake Webropol-sivustolle. Webropol on sähköinen kyselyn laatimiseen ja analysointiin tehty ohjelma. Lomakkeen avulla tehdyssä kyselyssä kysymysten muotoiluun tulee kiinnittää erityistä huomiota (Tiittula, Rastas & Ruusuvuori 2009, 265). Kysymysten ei tule olla ohjailevia, mutta niiden pitää olla sellaisia, että vastaukset saa helposti tilastoitua. Sähköisen kyselyn avulla on myös helppo tavoittaa vastaajia ympäri Suomea. Webropol-kyselyn avulla kerättiin vastauksia tutkimuskysymykseen siitä, millaisia yhtäläisyyksiä ja/tai erilaisia kokemuksia sodilla ja codilla viittomakielisyydestä ja viittomakielisestä kulttuurista on. Kyselylomake oli siis suunnattu sekä kuurojen kuuleville sisaruksille, että kuurojen vanhempien kuuleville lapsille. Kysely löytyy liitteenä numero 1, sivulta 59.

Toinen tämän tutkimuksen tiedonhankintamenetelmä oli haastattelu, joka järjestettiin ryhmäkeskusteluna. Ryhmäkeskustelu tarkoittaa tilaisuutta, johon kutsutaan tietyt henkilöt keskustelemaan spesifistä aiheesta noin kahdeksi tunniksi (Valtonen 2009, 223). Ryhmähaastattelun ja ryhmäkeskustelun ero on se, että haastattelussa vetäjä pyrkii johtamaan keskustelua ja saamaan yksilökommentteja ryhmätilanteessa. Keskustelussa taas vetäjä pyrkii saamaan keskustelijat vuorovaikutukseen keskenään

ja antaa tilaa keskustelulle. (Tiittula, Rasta & Ruusu vuori 2009, 223-224.) Ryhmäkeskustelu oli puolistrukturoitu. Tämä tarkoittaa sitä, että kaikilta haastateltavilta kysytään samat kysymykset. Tälle menetelmälle ominaista on se, että jokin haastattelun näkökohta on lyöty lukkoon, muttei kaikkia. Haastattelija voi myös vaihdella kysymysten järjestystä. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47.)

Ryhmäkeskusteluissa keskeistä on vetäjän, eli moderaattorin läsnäolo. Moderaattori ei vedä keskustelua, vaan asettaa säännöt ja normit keskustelulle ja antaa keskustelijoille tilan vetää sitä itse (Valtonen 2009, 223). Hän ei luo tarkkoja haastatteluja ja jaa puheenvuoroja. Moderaattori on enemmänkin keskustelun rakentaja, ohjailija ja rohkaisija (Pietilä 2011, 213). Keskustelun alussa, ihmisten jännittäessä moderaattorin rooli on erityisen tärkeä. Silloin jännitystä puretaan ja keskustelulle asetetaan raamit. (Valtonen 2009, 232). Ryhmäkeskusteluja analysoitaessa haastatteluista tallennetut keskustelut litteroidaan. Haastatteluiden litteraatista etsitään yhteneväisiä tekijöitä ja tehdään havainnoja. Litteraattia tehdään yleensä ainakin kolmesta näkökulmasta: havainnoijana, kulttuurin jäsenenä, sekä tutkijana (Ruusu vuori 2011, 428). Tämän tutkimuksen etuna on se, että Heini kykenee näkemään keskustelun kulttuurin jäsenen näkökulmasta, ja toinen opinnäytetyön laatija Katariina kykenee havainnoimaan vastauksia kulttuurin ulkopuolisen havainnoijan näkökulmasta.

Ainoastaan haastatteluista tehdyt vedokset eivät kuitenkaan riitä, vaan tuloksia tulee verrata teoreettiseen viitekehukseen. Mitä enemmän tuloksia suhteutetaan erilaisiin teorioihin ja näkökulmiin, sitä laadullisemmaksi tutkimus muuttuu ja sosiaalista totuutta pystyy kuvaamaan suuremmin (Pietilä 2011, 235).

Ryhmäkeskustelusta kuvattu ja äänitetty tallenne litteroitiin. Litteroitaessa voidaan tehdä joko hyvin yksityiskohtainen, jopa äänensävyt esille tuova teksti, jota käytetään usein vuorovaikutus- ja puhetaipoja tutkittaessa. Mutta kun halutaan tietää, mitä on tapahtunut ja mitä ihmiset ovat kokeneet, yksityiskohtainen litterointi ei ole välttämättä tarpeen. (Ruusu vuori 2011, 425.) Tämän tutkimuksen litteraatiossa on kirjoitettu auki kaikki mitä on sanottu, koska tutkijoita on kaksi ja haluttiin päättää yhdessä, esimerkiksi mitkä sitaatit otetaan tähän lopulliseen tutkimukseen. Esimerkiksi äänensävyjä, painotuksia tai intonaatioita ei kuvattu litteraatiossa, koska haastateltavien puhetaipoa ei tutkittu, vaan sitä mitä he sanovat. Ainoastaan jos lainauksesta on lyhennetty jokin kohta, esimerkiksi jos haastateltava on sanonut täytesanoja tai jotain, josta

voisi päätellä vastaajan henkilöllisyyden, on lyhentäminen merkattu merkillä (...). Jos henkilö on viitannut johonkin asiaan, joka ei hänen puheenvuorostaan selviä, se sana on lisätty kursiiveilla sulkumerkkien sisälle; (*tähän tapaan*). Haastattelun tallenne on arkistoitu, jotta sitä voidaan tarvittaessa tarkastella jatkossa.

Kun kyselylomakkeen vastaukset oli purettu ja ryhmäkeskustelun litterointi oli valmis, alkoi kerätyn aineiston luokittelu. Luokittelua tehdään, jotta aineisto voidaan käydä läpi järjestelmällisesti, esimerkiksi tutkimuskysymysten ja niiden alla olevien teemojen kautta. Luokittelu ei itsessään ole analyysiä, se on apuväline. (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 18.) Saatu aineisto jaettiin tutkimuskysymysten teemojen alle, kuten identiteettiin, kieleen, yhteisöön ja kulttuuriin, sisarussuhteeseen, codien ja so dien yhtäläisyyksiin ja eroavaisuuksiin sekä tulkkaukseen.

3 KULTTUURI JA IDENTITEETTI

Kotimaisten kielten keskuksen kielitoimiston sanakirjan mukaan (2018) kulttuurilla voidaan tarkoittaa erilaisia asioita. Esimerkiksi aineellisten ja henkisten saavutusten kokonaisuutta eli sivistystä. Kulttuuri voi tarkoittaa myös yksilön ja yhteisön ruumiillisten kykyjen, käyttäytymistapojen, ajattelun ja toimintatapojen kehittyneisyyttä. (Kotimaisten kielten keskus & Kielikone Oy 2018.)

Kansalliset kulttuurit rakentavat identiteettejä tuottamalla merkityksiä kansakunnasta, johon voimme samaistua. Nämä merkitykset liittyvät tarinoihin ja muistoihin, joita kerrotaan, sekä kuviin, joissa on kuvattu menneisyyttä. Näiden avulla ihmiset voivat yhdistää menneisyyden nykyhetkeen. Nämä ovat siis kertomuksia, kuvia, maise mia, skenaarioita, perinteitä, historiallisia tapahtumia, kansallisia symboleja ja rituaaleja, jotka edustavat yhteisiä kokemuksia, suruja, voittoja ja katastrofeja. Kaikki edellä mainitut asiat ovat niitä asioita, jotka antavat kansakunnalle merkityksen. Tällaisen yhteisön jäsenenä me näemme itsemme osallisiksi kyseenomaista kulttuuria. Se antaa merkitystä olemassaololle, liittää meidät historiaan ja kansakuntaan, joka on ollut ennen meitä ja jää myös meidän jälkeemme. (Hall 2005, 47-49.)

Sosiologisen subjektikäsityksen tutkijaparin G.H Meadin ja C.H Cooleyn mukaan *identiteetti* muovautuu subjektiivisen, eli oman minäkäsityksen sekä objektiivisen, eli ulkopuolisen kuten yhteiskunnan ja siinä esiintyvien kulttuuristen maailmojen ja sieltä

tulevien identiteettien kautta (Hall 2005, 21-22). Tämän mukaan identiteetti on interaktiivinen eli vuorovaikutteinen ja muuttuva tekijä minuudessa ja se käy alati vuoropuhelua yhteiskunnan kanssa. Identiteetin muodostumiseen vaikuttavat historia sekä nykyhetki. Kun sisäistämme sekä sisäisen että ulkoisen identiteettimme, ymmärrämme niiden merkityksen ja arvot. Se vakauttaa käsitystämme ympäröivästä maailmasta ja yhteiskunnasta, ja tekee niin sisäisestä, kuin ulkoisesta identiteetistä vastaavuuksista yhtenäisempiä ja ennustettavampia. (mt., 22, 34-35.)

Minäkäsityksen ympärillä voi olla monta eri identiteettiä, eivätkä ne muodosta eheää kokonaisuutta. Identiteetin muodot voivat olla keskenään erilaisia ja jopa ristiriidassa toistensa kanssa ja tämä ristiriitaisuus johtaa siihen, että ihmisen identiteetti muuttuu ja vaihtelee jatkuvasti. Ihmisellä voi olla niin sanotusti monta minää, ja minuus voi olla erilainen eri aikoina. Voisi jopa sanoa, että henkilön eri identiteeteillä on eri ”käyttötarkoitukset”. Identiteetin muodostuminen katsotaan olevan tiedostamaton ja jatkuva prosessi. (mt., 39.)

4 VIITTOMAKIELI JA VIITTOMAKIELINEN YHTEISÖ

Tässä luvussa kerrotaan viittomakielestä ja viittomakielisestä yhteisöstä ja sen historiasta. Viittomakieliset kuurot kokevat olevansa kansa vailla omaa maata, ja yhteisö on hyvin tiivis. Albert Tallroth on sanonut runossaan 1800-luvun lopussa, että kuurojen yhteisö on hänen lämmin maansa. (Torboli 2004; Salmi & Laakso 2005, 10.) Viittomakielisille nimenomaan kieli ja siihen sidonnaiset tavat ovat tärkeitä. Kulttuuri pohjautuu yhteisön tapaan elää ja yhteiseen kieleen. (Salmi ym. 2005, 382). Yhteisöstä puhuttaessa käytetään termiä kuurojen yhteisö, sekä viittomakielinen yhteisö (Salmi ym. 2005, 14).

4.1 Katsaus viittomakielen ja viittomakielisyyden historiaan

Maahan lämpimään -teoksessa todetaan, että yksittäisiä viittomia, eleitä ja merkkijärjestelmiä on ollut varmasti kuurojen käytössä jo iät ja ajat, mutta on haastavaa määrittellä, milloin edellä mainituista kommunikointitavoista on muodostunut kieliä. Eräs ensimmäisistä viittomakielisistä yhteisöistä, jolla oli kehittynyt viittomakieli, oli Pariisissa jo vuosia ennen ensimmäistä, 1760-luvulla perustettua kuurojenkoulua. Toinen varhainen yhteisö syntyi 1700-luvun alussa Yhdysvalloissa, Martha’s Vineyard saarella. (Salmi ym. 2005, 20.)

Suomalaisen viittomakielen ja sen yhteisön alku katsotaan olleen vuosi 1846, kun kuuro opettaja, suomalaisen viittomakielen kantaisä Carl Oscar Malm (1826-1863) perusti Porvooseen kuurojen koulun (Salmi ym. 2005, 41; Kotimaisten kielten tutkimuskeskus & Kuurojen Liitto 2010, 13). Siitä lähtien viittomakieli ja kuurojen yhteisö on kokenut erilaisia vaiheita, aina sorrosta kukoistukseen (Kotimaisten kielten keskus ym. 2010, 13-14). Suomessa on kaksi kansallista viittomakieltä; suomalainen viittomakieli sekä suomenruotsalainen viittomakieli (Kotimaisten kielten keskus ym. 2010, 10).

Lääketieteellisestä näkökulmasta kuuroutta pidetään fysiologisena vammana, joka tulisi parantaa. Tämä näkemys sivuuttaa kokonaan sosiokulttuurisen ulottuvuuden sekä kuurouden ja viittomakielisyyden mahdollisuudet. (Liikamaa 2012, 75.) Sosiokulttuurisen näkökulman mukaan viittomakieliset ovat kieli- ja kulttuurivähemmistö, kuten muun muassa saamelaiset ja romanit (Meronen 2004, 10; Kotimaisten kielten keskus ym. 2010, 23). Kuurot itse eivät yleensä koe itseään vammaisiksi, vaan viittomakielisiksi (Salmi ym. 2005, 14). Kotimaisten kielten keskuksen mukaan (2014) Suomessa viittomakieltä käyttäviä kuuroja ja huonokuuloisia on 4 000 - 5 000, ja viittomakieltä käyttäviä kuulevia on arvioitu olevan 6 000 - 9 000. Monet kuurot käyttävät itsestään nimitystä viittomakielinen tai kuuro, ei kuulovammainen. Tätä kuurojen kokemaa nimitystä tukee sosiokulttuurinen näkemys kuuroista osana kielivähemmistöä ja kuurouden olevan vain ominaisuus muiden ominaisuuksien joukossa. (Jokinen 2000; Kosonen 2014, 5.)

Kielitieteellinen tutkimus johti siihen, että 1960-70 luvun vaihteessa viittomakielten todettiin olevan puhuttujen kielten veroisia, luonnollisia kieliä kielioppeineen, jotka ovat syntyneet spontaanisti tarpeesta kommunikoida toisten ihmisten kanssa (Stokoe 1960, 9-10; Malm & Östman 2000, 16; Kotimaisten kielten tutkimuskeskus ym. 2010, 14). Tämän näkökulman myötä viittomakielen ja viittomakielisten asema vahvistui ja maailmalta tullut kuurotietoisuuden liike saapui myös Suomeen 1980-luvulla. Kuurotietoisuus tarkoittaa voimaantumista ja oman elämän hallintaa. (Kotimaisten kielten keskus ym. 2010, 14.) Viimein 1. elokuuta 1995 suomalaisen viittomakielen oikeudellinen asema vahvistettiin ja turvattiin perustuslaissa (Lappi 2000, 72). Ensimmäinen päivä toukokuuta 2015, voimaan astui viittomakielilaki, jonka mukaan viranomaisilla on velvollisuus edistää viittomakieltä käyttävien mahdollisuuksia käyt-

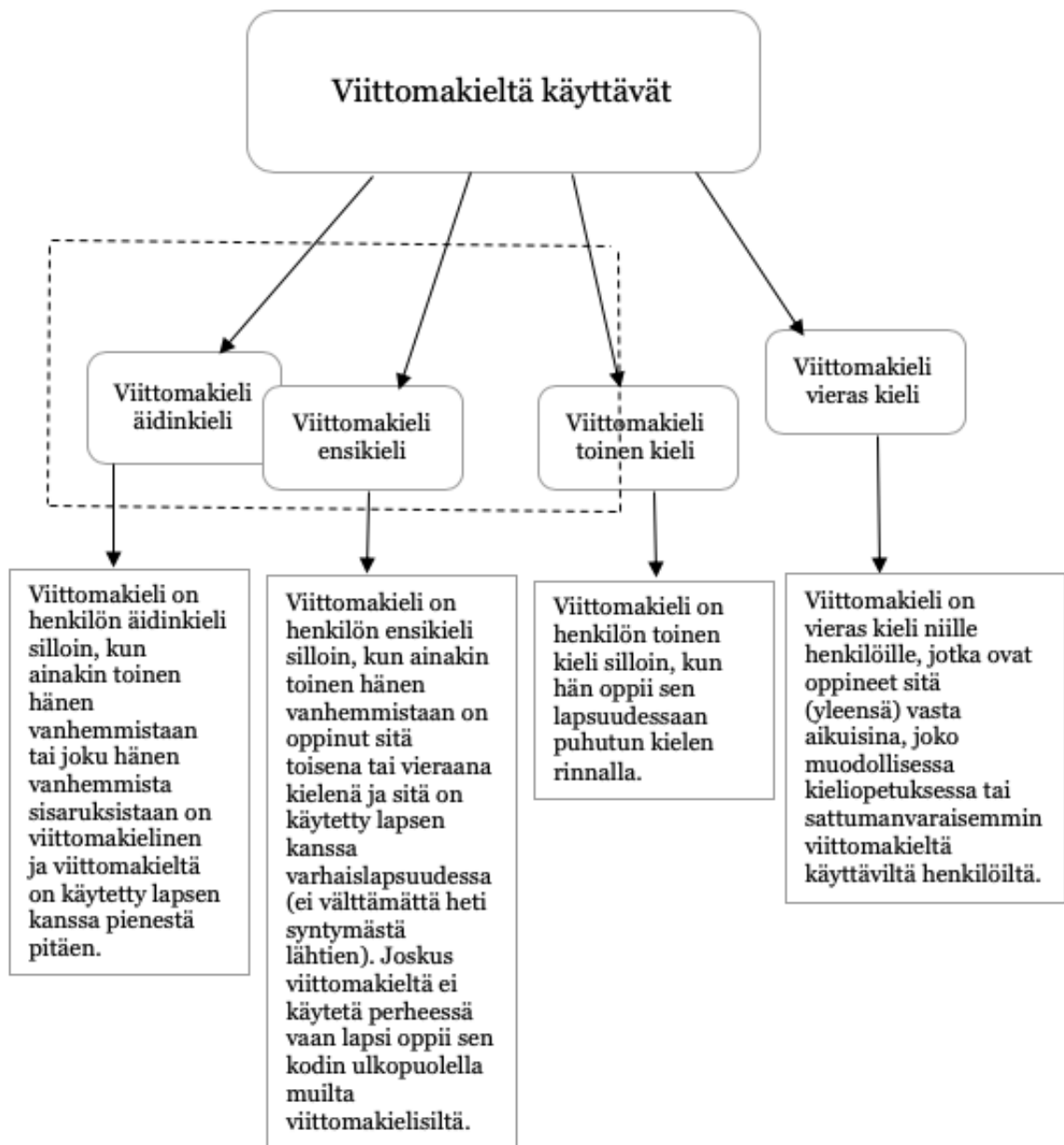
tää omaa kieltään ja saada tietoa omalla kielellään. Tämän lisäksi lailla pyritään lisäämään viranomaistahojen tietoisuutta Suomen viittomakielistä ja niiden käyttäjäistä. Viittomakielten käyttäjäryhmä tulisi nähdä kieli- ja kulttuuriryhmänä. (Oikeusministeriö 2019.)

Muiden vähemmistöryhmien tavoin viittomakieliset ovat perustaneet erilaisia sosiaalisia organisaatioita paikallisesti, kansallisesti, sekä kansainvälisesti (Salmi ym. 2005, 15). Suomen kuurojen ja viittomakielisten kulttuuritapahtumia ovat muun muassa Valtakunnalliset kulttuuripäivät, Nuorisopäivät sekä Kuurojen Liiton Teatteri Totin teatteriesitykset (Kuurojen Liitto, 2019a). Kuurojen Liiton alaisia ja sen kanssa yhteistyötä tekeviä viittomakielisiä yhdistyksiä on 39 ympäri Suomea (Kuurojen Liitto, 2019b). Yhdistyksiä perustettiin parantamaan kuurojen asemaa, ja niistä muodostui yhteisön jäsenille niin sanottu kivijalka ja ”toinen koti” (Salmi ym. 2005, 16).

4.2 Viittomakielinen yhteisö ja viittomakieliset

Viittomakielisestä yhteisöstä on totuttu käyttämään pitkään nimitystä *kuurojen maailma* tai *kuurojen yhteisö*, mutta myöhemmin on herätty siihen, että yhteisön jäsenet ovatkin monitaustaisia, eikä kuuloaspekti pelkästään määrittele yhteisöön kuulumista. Viittomakieliseen yhteisöön kuuluu kuuroja, huonokuuloisia, kuuroutuneita, kuurosokeita, sisäkorvaistutetta käyttäviä, kuurojen vanhempien kuulevia lapsia ja kuurojen kuulevia sisaruksia. Sen lisäksi yhteisöön voidaan katsoa myös lukeutuvan viittomakieltä vieraana kielenä käyttäviä henkilöitä, sekä viittomakielialalla työskenteleviä henkilöitä. Tämän heräämisen myötä yhteisön määritelmä on laajentunut ja yhteisöä on alettu kutsua viittomakieliseksi yhteisöksi. (Jokinen 2000, 81; Kotimaisten kielten keskus ym. 2010, 9.) Viittomakielisen yhteisön voidaan katsoa myös muodostuvan kolmesta osa-alueesta; kielestä, kulttuurista ja identiteetistä (Kotimaisten kielten keskus ym. 2010, 9). Yhteiset kokemukset, historia ja elämäntapa nitovat viittomakieliset yhteen (Kotimaisten kielten keskus ym. 2010, 9). Tästä voi päätellä, että viittomakieliseen yhteisöön kuulumisessa kuulon aste ei ole ratkaiseva tekijä, vaan viittomakielen käyttö ja ryhmään samaistuminen. Deaf Gain -kirjassa pohditaan sitä, kuinka ihminen identifioituu viittomakielisen yhteisön jäseneksi. Teoksen näkökulmasta kuuroutumista ei katsota kuulon menettämisenä, vaan viittomakielisen kulttuurin saamisena. (Bauman & Murray 2014, xv.)

Ainakin selvää on se, että viittomakieli voi olla myös kuulevan äidinkieli (Kuurojen Liitto 2019a, 6). Sivulla 17 on Markku Jokisen (2000) määritelmään pohjautuva kuvio (Kuvio 1), jossa on viittomakieltä käyttävien ryhmittelyä. Viittomakielisiksi luokitellaan ne ihmiset, joille viittomakieli on äidinkieli tai ensikieli. (Jokinen 2000, 80.) Ensikieli tarkoittaa sitä kieltä, jonka ihminen oppii ensimmäisenä (Kotimaisten kielten keskus 2018). Viittomakielinen voi olla myös henkilö, joka on omaksunut viittomakielen toisena kielenä puhutun kielen rinnalla lapsuudessa. Vieraskieliset viittomakielen käyttäjät ovat useimmiten sellaisia, jotka ovat opetelleet viittomakielen vasta aikuisiässä. Tällaisia ovat esimerkiksi tulkit, viittomakielialan työntekijät, kuulovammaisten erityisopettajat sekä viittomakielisten lasten kuulevat vanhemmat. (Jokinen 2000, 80-81.)

Kuvio 1. Viittomakieltä käyttävien ryhmittelyä. (Jokinen 2000, 80.)

Viittomakielisellä yhteisöllä on sille ominaisia tapoja, jotka eivät liity ainoastaan kieleen ja samaistumiseen, vaan ne ovat erilaisia käyttäytymisnormeja. Tunnettuja esimerkkejä näistä ovat katsekontakti, fyysinen kontakti ja kosketus, kasvojen ilmeet ja elehtiminen. Kasvojen ilmeet ovat olennainen osa viittomakieltä, sen kielioppia ja tunteiden ilmaisua. Katseenkäyttö on viittomakielisille erityisen tärkeää ja keskustellessa viittomakielellä keskustelijat katsovat toisiaan kasvoihin koko keskustelun ajan, ja jos katsekontakti katkeaa, se voidaan tulkita epäkohteliaisuudeksi. (Reagan 1990, 76; Jokinen 1992, 27.)

Kuurojen Liiton vuonna 1999 viittomakielitoimikunnan laatiman määritelmän mukaan *viittomakielinen* on henkilö, joka on kuuro, kuuleva tai huonokuuloinen henkilö, jonka äidinkieli tai ensikieli on suomalainen viittomakieli (Kotimaisten kielten keskus ym. 2010, 18). Äidinkieleltään viittomakielisiksi määritellään myös sisarukset, jotka ovat omaksuneet viittomakielen kuuroilta tai huonokuuloiselta sisarukseltaan (Jokinen 2000, 79-80). Viittomakielisyyttä ei siis tulisi tarkastella kuuloon sidonnaisena asiana. Kuulevana oleminen on biologinen ominaisuus, siinä missä kuurouskin. Berkowitz ja Jonas (2014) viittavat kirjassaan myös H-Dirksen Baumanin määritelmään, jossa Bauman toteaa kuulemisen olevan vain ominaisuus ja sanoo kuulevan identiteetin olevan myös sosiaalinen konstruktio, ja se on eräänlainen tapa olla olemassa. Kun kuurojen sisaruksia kutsutaan ”kuuleviksi”, se vaikuttaa heidän identiteettiinsä. Kuulevaksi kutsuminen ja kokemus siitä, että on kuuleva, vaikuttaa siten, että sisarukset ovat jollain tavalla osa viittomakielistä yhteisöä. (Berkowitz 2014, 11.)

Jokisen (2000) määritelmään pohjautuen, kuurojen vanhempien kuulevat lapset eli codat ovat viittomakielisiä. Skutnabb-Kankaan (1988, 63) äidinkielen määritelmän (Taulukko 1) mukaan, jos henkilö pystyy käyttämään kahta kieltä, hän on kaksikielinen. Codat käyttävät useimmiten puhuttuja kieliä sekä viitottuja kieliä, joten tämän perusteella codat voidaan katsoa *kaksikielisiksi*. Laura Kanto (2016) pohjaa tutkimustaan Chen Pichlerin, Leen ja Lillo-Martin teokseen; Vaikka lapsuusajan kaksikielisyttä on tutkittu, silti codien kaksikielisyttä ei ole tunnistettu, eikä myöskään tiedostettu. Tästä syystä heidän kaksikielisyttään ja kahden kielen omaksumista ei ole tutkittu laajasti. Coda-lasten ainutlaatuisia piirteitä kielen kehityksessä, ja varsinkin puhutun kielen oppimista, on yleensä verrattu heidän kuuleviin yksikielisiin ikätoverihinsa. Tällainen vertailu nähdään usein huolestuttavana, sillä yksikielisiin ikätoverihin vertaamisen takia ne lapset, jotka saavuttavat normaalin kielen kehityksen, ovat vaarassa saada turhan diagnoosin puheenviivästä tai kielellisestä erityisvaikeudesta. (Kanto 2016, 20.) Tämä sama näkökulma minkä Kanto (2016) on esittänyt, voisi päteä sodiin, jotka ovat kasvaneet kaksikielisessä ympäristössä. Näiden soda-lasten kielenkehitykseen pitäisi kiinnittää huomiota. Jokisen (2000, 80) määritelmän (Kuvio 1) mukaan henkilö, jonka ensikieli on viittomakieli, on viittomakielinen. Tämän mukaan voi tulkita, että ne sodat, joiden ensikieli on ollut viittomakieli, ovat viittomakielisiä ja kaksikielisiä.

4.3 Mikä ihmeen soda?

Suomen viittomakielisen yhteisön tunnetuin kuuron kuuleva sisarus lienee Carl Oscar Malmin veli, Gustaf Emil Malm (1823-1910) (Husgafvel, 2019). Hän oli kuuron kuuleva sisarus, eli soda ja hän oli viittomakielen taitoinen. Gustaf toimi C.O. Malmin tulkina seuraelämässä, sekä on ajanut yhdessä veljensä kanssa kuurojen asemaa 1800-luvulla. G.E. Malm ehti myös toimia vajaan vuoden Turun kuuromykkäin koulun johtajana. (Salmi ym. 2005, 48-52.) Kuurojen kuulevista sisaruksista ovat maininnat osoittavat sen, että sodat ovat olleet mukana viittomakielisen yhteisön rakentamisessa.

Kuurojen kuulevista sisaruksista löytyy jonkin verran englanninkielisiä tutkimuksia, sekä sellaisia tutkimuksia, joissa heihin viitataan. Berkowitzin ja Jonas (2014) kirjassa *Deaf and Hearing Siblings in Conversation* kuulevasta sisaruksesta käytetään termiä *Hearing sibling* eli vapaasti suomennettuna kuuleva sisarus. Suomenkielisissä tutkimuksissa taas kuurojen kuuleviin sisaruksiin on viitattu mm. käsitteellä *kuulevien vanhempien kuulevat lapset*, joka vaikuttaa suoralta mukaelmalta kuurojen vanhempien kuulevista lapsista. Tätä nimitystä on käyttänyt muun muassa Ritva Takkinen. (Takkinen 2008, 38.)

5 ÄIDINKIELI, KAKSIKIELISYYS JA KAKSIKULTTUURISUUS

Äidinkielen määritelmiä on monia. Tove Skutnabb-Kankaan (1988, 34- 38.) mukaan tärkeää äidinkieltä määriteltäessä on:

- *Sanoa, mitä äidinkielen määritelmää kulloinkin käyttää sillä niitä on useita*
- *Tietää, että sama henkilö voi ilmoittaa eri vastauksia äidinkielestä, riippuen hänen kulloinkin käyttämästä määritelmästä*
- *Tietää, että äidinkieli voi, kaikkien muiden paitsi alkuperäismääritelmän mukaan, muuttua elämän aikana*
- *Tietää, että ihmisellä voi olla ainakin kaksi äidinkieltä*

Sivulla 20 on taulukko 1. Se on toiminut tutkimuksen pohjana tarkasteltaessa sodien ja codien äidinkieltä.

KRITEERI	MÄÄRITELMÄ		TIETEENALA, joka käyttää määritelmää
	ÄIDINKIELI on	KAKSIKIELINEN on se joka	
ALKUPERÄ	a. Kieli, jonka on ensin oppinut (jolla on solminut ensimmäiset pitkäaikaiset kielelliset suhteet)	a. On oppinut kaksi kieltä perheessä syntyperäisiltä puhujilta alusta asti b. On käyttänyt kahta kieltä rinnakkain kommunikaatiovälineinä alusta asti	Sosiologia
HALLINTA (taito, kompetenssi, pätevyys)	a. Kieli, jonka hallitsee parhaiten	a. Hallitsee kaksi kieltä täydellisesti b. Hallitsee kaksi kieltä (vastaavan) syntyperäisen puhujan tavoin c. Hallitsee kaksi kieltä yhtä hyvin d. Pystyy tuottamaan täydellisiä mielekkäitä puhehunnoksia toisella kielellä e. Tuntee ja hallitsee edes jonkin verran toisen kielen kieliopillisia rakenteita f. On joutunut kosketuksiin toisen kielen kanssa	Kielitiede
KÄYTTÖ (funktio)	a. Kieli, jota käyttää eniten	a. Käyttää (tai pystyy käyttämään) kahta kieltä (useimmissa tilanteissa) (omien toiveidensa ja yhteiskunnan vaatimusten mukaisesti)	Kielisosiologia
SAMASTUMINEN (identifikaatio)	<ul style="list-style-type: none"> • OMA (sisäinen samastuminen) • MUIDEN (ulkoinen samastuminen) 	<ul style="list-style-type: none"> a. Samastuu kaksikieliseksi kahteen kieleen ja/tai kahteen kulttuuriin (tai osiin niistä) b. Jota muut pitävät kaksikielisenä/ jota muut pitävät kahden kielen syntyperäisenä puhujana 	<ul style="list-style-type: none"> Sosiaalipsykologia, yksilöpsykologia Sosiaalipsykologia, sosiologia

Taulukko 1. Äidinkielen määritelmä. (Skutnabb-Kangas 1988, 63.)

Äidinkieli nähdään biologisena, mutta myös kokemuspohjaisena asiana. Sosiologi-
sesta näkökulmasta äidinkieli on esimerkiksi kieli, jonka on ensin oppinut ja jolla on
solminut ensimmäiset pitkäaikaiset kielelliset suhteet. (Skutnabb-Kangas 1988, 63.)

Kaksikieliseksi voidaan määritellä henkilö, joka on käyttänyt kahta kieltä kommuni-
kointivälineinä alusta asti. Tällaisilla henkilöillä voi olla myös kaksi äidinkieltä. (Skut-
nabb-Kangas 1988, 63.)

Äidinkieleksi voidaan kielisosiologian ja kielitieteen mukaan luokitella kieli, jota hen-
kilö käyttää eniten tai hallitsee parhaiten. Sosiaalipsykologia taas näkee äidinkielen ja
kaksikielisyyden kokemuspohjaisena; Kieli, johon samaistuu ja kielikulttuuri, johon
samaistuu, ovat henkilön äidinkieli tai äidinkieliä. Sosiaalipsykologian mukaan myös
se, miten muut ihmiset näkevät sinut, voi määritellä, mikä äidinkielesi on. (Skutnabb-
Kangas 1988, 63.)

5.1 Ensikielenä kaksikielisyys ja kaksikulttuurisuus

Skutnabb-Kankaan mukaan paras määritelmä äidinkielelle on se, mihin kieleen lapsi
samaistaa itsensä ja mikä on se kieli, jonka on oppinut ensimmäisenä. Lapsi voi myös
omaksua kaksi tai useampia äidinkieliä ensikielinsä. (Skutnabb-Kangas 1988, 34-
38.) Sirje Hassinen (2002a) esittelee omassa työssään kaksi tutkijaa, jotka ovat tutki-
neet kaksikielisyttä ensikielenä. Hän mainitsee Merrill Swainin, joka on tehnyt väi-
töskirjan kaksikielisydestä ensikielenä vuonna 1972, ja Swain on käyttänyt väitökses-
sään käsitettä ”Bilingualism as a first language”. (Hassinen 2002a, 22.) Toinen vas-
taavan tutkimuksen on tehnyt Jürgen M. Meisel (1990) ja hän käyttää käsi-
tettä ”Two first languages” samaisesta ilmiöstä. Näissä tutkimuksissa on keskitytty
lapsiin, jotka ovat syntymästään lähtien omaksuneet samanaikaisesti kahta eri kieltä.

Hassinen (2002a) esittelee eri määritelmiä kaksikielisydestä. Yhden määritelmän
mukaan kaksikielinen on sellainen henkilö, joka on omaksunut kaksikielisuuden kas-
vuympäristössään ennen neljättä ikävuottaan. Toisaalta kaksikielisyttä ei kuitenkaan
tarvitse määritellä omaksumisiän perusteella, vaan henkilöä voidaan määrittää myös,
jos hän kasvuympäristössään on ollut altis kahdelle eri kielelle ja käyttää kieltä lähes
natiivin tasolla. Toisen määritelmän mukaan kaksikielinen on sellainen, joka pystyy
aktiivisesti puhumaan, ymmärtämään ja ajattelemaan, lukemaan sekä kirjoittamaan
kahdella kielellä. Hänen mukaansa kaksikielinen vaihtaa myös automaattisesti kielestä

toiseen, vaikkakaan saman tasoista osaamista ei olekaan saavutettu toisessa kielessä. Hassinen toteaa, että on huomionarvoista muistaa, etteivät yksikielisetkään hallitse äidinkieltään täydellisesti, vaan se vaatii kielen opiskelua, ja siitä huolimatta kaikki termit ja käsitteistöt eivät ole tuttuja. Kielen taitotaso ei ole koskaan lopullinen, vaan niiden hallitsevuus muuttuu koko ajan, ja tästä ilmiöstä käytetään termiä kielen domianssi ja sen vaihtelu. (Hassinen 2002a, 20-22; Hassinen 2002b, 406.)

Teoksessa Tutkiva opettaja Takkinen (2008) on koonnut Grosjeanin, Pietikäisen, Dufva & Mäntylän ajatukset kaksikielisydestä; Kaksikieliset käyttävät kahta kieltään erikielisten ihmisten kanssa eri konteksteissa ja eri tehtävissä (Takkinen 2008, 374). Kaksikielisyys ja kulttuurisuus liittyy ihmiseen kokonaisvaltaisesti, eli se vaikuttaa myös yksilön omaan persoonaan. Kaksikielisyys vaikuttaa yksilön oma käsitys omasta kielellisestä identiteetistä, sekä muiden käsitys hänen kaksikielisyystään. (Skutnabb-Kangas 1988, 63; Hassinen 2002b, 407.) Kaksikielisellem kahden eri kielen käyttäminen on luonnollista ja hänen kielensä ovat keskenään kosketuksissa toisiinsa. Kieltä käytettäessä, kuten kommunikoitaessa, kaksikielisellem saattaa ilmetä tahallista sekä tahatonta kielen vaihtoa, sekä lainaamista toisesta kielestä. (Hassinen 2002b, 407.)

5.2 Viittomakielisten kaksikielisyys

Kuten edellisessä kappaleessa todettiin, kaksikielisyydelle löytyy monta eri määritelmää ja kaksikielisyyttä on tutkittu usein puhuttujen kielten näkökulmasta. Kuitenkin Ritva Takkinen on määritellyt viittomakielisten kaksikielisyyttä seuraavasti; Kuurojen kuulevat sisarukset (sodat) kuuluvat *bimodaalisesti kaksikielisten* ryhmään. Bimodaalinen tarkoittaa kahta eri modaaliteettia eli kanavaa, joilla kieltä tuotetaan sekä vastaanotetaan. (Takkinen 2013, 372.) Viitottu kieli on opittu visuaalisesti näön avulla ja sitä tuotetaan gesturaalisesti. Tämä tarkoittaa sitä, että kieltä tuotetaan käsien, kehon ja pään liikkeiden, sekä kasvojen ilmeiden avulla. Puhuttu kieli taas omaksutaan auditiivisesti kuulon avulla ja sitä tuotetaan oraalisesti. Muita bimodaalisia kaksikielisiä ovat huonokuuloiset, kuurojen vanhempien kuulevat lapset (codat), sisäkorvaistutetut ja huonokuuloiset (Takkinen 2013).

Kun henkilö on kaksikielinen ja hän käyttää puhuttuja kieliä, puhutaan unimodaalisesta kaksikielisyystä. Takkinen (2013) kertoo Bakerin, De Houwerin ja Grosjean tutkimuksia mukailleen kahden kielen omaksumisen olevan joko simultaanista eli

yhtäaikaista, tai sekventiaalista eli peräkkäistä kielen oppimista. (Takkinen 2013, 375.) Kuten aiemmin todettiin, Hassinen (2002a) toteaa kielen dominanssin vaihtelevan puhutuissa kielissä. Takkinen toteaa dominanssin vaihtelun tapahtuvan myös bimodaalisesti kaksikielisillä henkilöillä. Näillä henkilöillä useimmiten toinen käytettävistä kielistä on dominoivampi, eli sitä osataan paremmin ja sitä käytetään enemmän. Toisin sanoen kaksikielisten molemmat kielet ovat harvoin yhtä vahvoja ja käyttöalueitaan identtisiä. Bimodaalisesti kaksikieliset käyttävät puhuttua ja viitottua kieltä eri tarkoituksiin, eri elämänalueilla sekä eri henkilöiden kanssa. On kuitenkin mahdollista, että kielten dominanssi voi vaihtua elämän aikana useita kertoja. (Takkinen 2013, 374-375.)

Jos kuulevien viittomakielisten kielen omaksumista tarkastellaan neurologisella tasolla, viittomakielen käyttäminen vaikuttaa jopa heidän aivorakenteeseensa. Käsien kieli -teoksessa Sacks toteaa Arlowia mukaillen, että kuurojen kuulevilla lapsilla, cordilla, on havaittu samanlaista reagoitokykyä aistiärsykkeisiin, sekä kielellistä hahmotustaitoa kuin viittomakielisillä kuuroilla lapsilla. Tämä johtuu siitä, että viittomakieli on opittu jo varhain, ja viittomakielen varhaisen oppimisen katsotaan muovaavan näköaivokuorta pysyvästi. (Sacks [1989] 1992, 123-126) Tätä samaa asiaa käsittelee Meronen (2004), joka on itsekin soda. Meronen (2004) on tutkimuksessaan tuonut esille viittomakielien omaksumisen yksilöllisiä tekijöitä. Hän pohjaa tietoaan Lawsonin, Fischerin ja Emmorey & Bellugin tutkimuksiin (1997) joissa on todettu, että viittomakielisillä kuuroilla ja myös kuulevilla on kehittynyt sellaisia hermostollisia yhteyksiä, joita puhuttua kieltä omaksuvilla ei ole. (Meronen 2004, 28.)

Takkinen (2008) on todennut, että kuurojen kuulevista sisaruksista voi kehittyä kaksikielisiä, jos he omaksuvat viittomakieltä erityisesti vanhemmalta kuuroilta viittomakieliseltä sisarukseltaan. Kuuleva lapsi omaksuu viittomakieltä myös kuulevilta vanhemmilta samaan tapaan kuin kuuro sisarus. Lisäksi viittomakielisten sisarusten lukumäärän nähdään vaikuttavan viittomakielen ja kaksikielisyyden omaksumiseen. Suotuisassa tapauksessa lapsista voi kasvaa simultaanisesti kaksikielisiä yksilöitä, jotka hallitsevat kumpaakin kieltä tasaveroisesti. Rikas kielellinen ympäristö kehittää lasten kielitaitoa. Kaksikielisessä ympäristössä lasten tulisi saada molemmista kielistä runsaasti virikkeitä ja kielenmallia, sekä saada käyttää molempia kieliä tasapuolisesti. Vaikka kuuleva kaksikielinen henkilö käyttääkin todennäköisimmin elämässään eniten puhuttua kieltä, äidinkieleltään viittomakielisellä viittomakieli toimii

usein tunne- ja ajattelukielenä. Tällainen simultaanisesti kieltä oppinut kuuleva lapsi saa harvoin viittomakielen opetusta koulussa, vaikka se olisi tasapainoisen kaksikielisyiden kehittymisen kannalta tärkeää. Takkinen onkin tuonut huolensa julki viittomakielisten kuulevien sisarusten kielellisistä oikeuksista. (Takkinen 2008, 36-38.) Hän toteaaakin tarpeen bimodaalisen kaksikielisyyden tieteelliselle tutkimukselle, jotta perheille saataisiin annettua monipuolisesti tietoa myös kuulevien lasten kielenkehityksestä ja oikeuksista (Takkinen 2013, 372).

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä kappaleessa esitellään, kuinka opinnäytetyö on toteutettu. Ensimmäisessä alaluvussa 6.1 kerrotaan tutkimusaineiston keruun valmistelusta, eli kuinka kyselylomake luotiin, ryhmähaastattelun kysymykset tehtiin ja osallistujat etsittiin. Luvussa 6.2 käsitellään tutkimusaineiston keruu, eli kuinka haastattelut sujuivat, ketkä vastasivat ja kuinka asiat hoituivat käytännössä.

6.1 Tutkimusaineiston keruun valmistelu

Valmisteltaessa tutkimuksen keruumenetelmiä, eli virtuaalista kyselylomaketta sekä ryhmäkeskustelua, piti muistaa, että nämä haastattelumenetelmät ovat keskenään hyvin erilaiset. Virtuaalisissa haastatteluissa tai kyselyissä fyysistä vuorovaikutusta ei ole, ja haastattelu on tekstipohjaista. Toisin kuin kasvokkain järjestetyssä haastattelussa, internetissä tehdyssä haastattelussa vastaajat voivat jopa jättää vastaamatta joihinkin kysymyksiin. (Ruusuvaori & Tiittula 2009, 268.) Lisäksi piti muistaa, että ihmiset voivat ymmärtää kysymyksiä eri tavoin tai väärin, koska tutkittava aihe on hyvin henkilökohtaisiin kokemuksiin perustuvaa. Näiden edellä mainittujen asioiden takia haastattelijalta vaaditaan hiukan erilaista vuorovaikutustaitoa verrattuna haastatteluun, jossa henkilöt ovat fyysisesti samassa tilassa, ja hyvää kielellistä osaamista. (Ruusuvaori ym. 2009, 269-270.) Kysymyksiä laadittaessa piti tehdä selkeitä kyllä/ei -kysymyksiä ja muotoilla kysymykset ytimekkäästi ja ymmärrettäviksi. Lisäksi jo kysymyksiä tehtäessä piti tutustua Webropol-sivuston analysointivaihtoehtoihin ja tehdä kysymykset niin, että kahden vastaajaryhmän, eli sodien ja codien vastauksia pystyi vertailemaan. Tämä onnistui helposti tekemällä valintakysymyksen "Oletko a. soda vai b. coda?" Myöhemmin vastauksia analysoitaessa niistä pystyi suodattamaan ne vastaukset, joihin olivat vastanneet henkilöt, jotka olivat kertoneet olevansa esimerkiksi

a. sodia. Pakollisia kysymyksiä olivat vastaajien taustatiedot sekä ne kysymykset, jotka mahdollistivat erilaisten suodatusten tekemisen. Näitä kysymyksiä olivat kysymykset 1 ja 2 (katso Liite 1, 60). Muut kysymykset eivät olleet pakollisia.

Hirsjärvi ja Hurme (2001) ovat laatineet ryhmäkeskustelun kysymysten sanallisesta muotoilusta ohjetaulukon. Sen mukaan pitää välttää kysymyksiä, joissa on negaatio tai ne ovat epäselviä tai epätasällisiä. Yksinkertaiset ja täsmälliset kysymykset ovat parempia ja niiden kautta saa selkeämpiä vastauksia. Samoissa ohjeissa muistutetaan, että täsmällisiä vastauksia on haastava saada, jos vastaajien pitää palauttaa mieleen kauan sitten tapahtuneita asioita. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 105.) Sodilta täytyi kysyä perheessä ja lapsuudessa tapahtuneita asioita, mutta vastauksia analysoitaessa on otettu huomioon se, että vastaajat eivät ole välttämättä muistaneet kaikkea.

Ryhmäkeskustelun kysymykset luotiin etenemään teemojen mukaan ensin kevyestä tutustumisesta ja perhetaustasta keskustelemiseen, sitten kielitaitoon ja viittomakieliseen yhteisöön, ja haastattelun lopulla kysytään vaikeammista aiheista, kuten esimerkiksi perhedynamiikasta ja sisarelle tulkkauksesta. Tässä vaiheessa keskustelua osallistujat olivat tulleet toisilleen jo hiukan tutuksi ja vaikeista asioista oli helpompi keskustella. Ryhmäkeskustelun kysymykset löytyvät liitteestä kaksi, sivulta 62. Vuorovaiikutukselle luodaan tietyt ehdot jo ryhmää koostettaessa (Valtonen 2009, 228). Osallistumishalukkuutta ryhmäkeskusteluun kysyttiin Webropol-kyselylomakkeen viimeisenä kysymyksenä. Tähän myönteisesti vastanneet sodat kontaktoitiin ja tätä kautta löydettiin ryhmähaastattelun osallistujat. Ryhmähaastatteluun lupautuneiden joukosta löytyi eri ikäisiä ja eri paikkakunnilta kotoisin olevia sodia.

Tutkimuksen valmisteluun kuului myös haastattelusta ja kyselystä tiedottaminen. Jo ennen kuin kysely oli valmis, tiedotusta tulevasta opinnäytetyöstä ja haastattelusta tehtiin muutamalla eri tavalla; Ensimmäiseksi perustettiin Facebook-ryhmä nimeltä “Kuurojen kuulevat sisarukset, SODA, Sibling of a Deaf”, 2.5.2018. Ryhmän tavoitteena oli toimia alustana, jossa haastateltavat voisivat luoda keskustelua tästä aiheesta. Tämä ryhmä on toiminut pääasiallisena tiedonvälittämisen paikkana, jonne on myös informoitu työn eri vaiheista, sekä kyselyn linkki on jaettu siellä. Aluksi linkki oli ainoastaan suljetun ryhmän saatavilla. Toinen tiedotus jaettiin Facebook-ryhmään “Meidän kaunis, rakas viittomakielemme ja kulttuurimme”, jonne julkaistiin soda-aiheinen video 9.5.2018. Sen tarkoituksena oli etsiä lisää haastateltavia opinnäytetyötä varten.

Facebookin kautta ihmiset ottivat yhteyttä ja ilmoittivat halukkuutensa tulla haastateltaviksi, ja jotkut kuurot ilmoittivat sisaruksiaan mukaan. Kolmas vaihe tiedottamisessa oli kyselyn jakaminen ”Kuurojen vanhempien kuulevat lapset” Facebook-ryhmään, 11.1.2019. Tätä kautta löytyi coda-vastaajia. Myös Kuurojen Liittoon otettiin yhteyttä ja tiedusteltiin, voisivatko he jakaa kyselyä heidän sosiaalisen median kanavillaan. Neljäs kyselyn levityskanava oli Kuurojen Liiton Facebook-sivusto, jossa kysely jaettiin 14.1.2019. Viidentenä kyselyn jakamisen foorumina toimi Helsingin Kuurojen Yhdistys (HKY). Opinnäytetyötä ja kyselyä esiteltiin yhdistyksellä 31.1.2019. Tätä tilaisuutta markkinoitiin Helsingin Kuurojen Yhdistyksen Facebook - sivuilla nimellä: ”SODA – Heidän kieli- ja kulttuuri-identiteetti”. Tiedotusiltana yhdistyksellä oli 20-30 henkilöä ja tilaisuus kesti noin kaksi tuntia. Valtaosa osallistujista oli HKY:n kuuroja jäseniä, mutta paikalla oli myös muutamia viittomakielialan opiskelijoita. Tiedotusilta pyrittiin pitämään rentona ja paikallaolijoita osallistavana tapahtumana. Yllätykseksi aihe kiinnosti ja herätti keskustelua yleisössä. Esittelyillan kautta yhdistyksen jäsenet ottivat yhteyttä kuuleviin sisaruksiinsa ja kyselyyn saatiin lisää vastauksia. Jokaiseen sosiaalisen median kautta lähetettyyn tiedotteeseen laadittiin sekä suomenkielinen tekstiosuus, että suomalaisella viittomakielellä tuotettu video, jossa kerrottiin kyselystä ja opinnäytetyöstä.

6.2 Tutkimusaineiston keruu

Kysely avattiin 14.12.2018 ja siihen oli mahdollista vastata 25.2.2019 asti. Kyselyyn vastasi 30 kuurojen kuulevaa sisarusta, sekä 38 kuurojen vanhempien kuulevaa lasta. Tämä oli positiivinen yllätys, koska ennako-oletus oli, että coda-vastaajia tulisi paljon enemmän kuin soda-vastaajia. Tämä oletamus johtui siitä, että Facebook-ryhmät, joihin kysely jaettiin, ovat hyvin eri kokoisia (soda-ryhmässä 43 henkilöä, ja coda-ryhmässä 598). Kyselyn jakaminen muilla sivustoilla lisäsi vastaajien määrää.

Kyselyyn vastanneet asuvat ympäri Suomea, ja ikäjakauma oli melko suuri. Vanhin soda-vastaaja on syntynyt vuonna 1954, ja nuorin soda on syntynyt vuonna 2002. Molemmissa kyselyyn vastanneissa ryhmissä eri ikäisiä oli hyvin tasaisesti nuorimman ja vanhimman vastaajan välillä, eli kyselyyn ei vastannut esimerkiksi vain 1990-luvulla syntyneitä. Tämä takaa sen, että kyselyn vastaukset ja näin ollen tulokset ovat eri sukupolvien kokemuksia. Tutkimuksessa ei kuitenkaan haastateltu lapsia tai yli 65-vuotiaita henkilöitä. Tutkimukselle ei laitettu yläikärajaa, mutta koska kyselyä levitettiin

aluksi vain Facebookin kautta, oli oletettavaa, ettei vastauksia saataisi kovin monelta eläkeikäiseltä. Facebook-käyttäjien keski-ikä oli 32,8 vuotta vuosina 2017-2018, ottaen huomioon sen, että yli 65-vuotiaita ei voida arvioida, koska Facebook ei kerro tämän ikäisten käyttäjämäärää (Pönkä, 2018).

Ryhmähaastattelu toteutettiin Helsingissä 8.2.2019. Kun vapaaehtoisia haastateltavia lähestyttiin sähköpostitse, ilmoittautuneita sodia oli siinä vaiheessa kymmenen. Kaikille lähetettiin viestiä, mutta neljä henkilöä valikoitui siksi, että juuri heille sopi sama haastattelupäivä ja he olivat eri ikäisiä ja eri puolelta Suomea. Yksi haastateltava ilmoitti haastattelupäivänä olevansa estynyt, joten haastatteluun osallistui kolme sodaa. Haastateltavista kaksi henkilöä tuli fyysisesti paikalle, ja kolmas osapuoli osallistui tilaisuuteen etäyhteyden kautta. Haastattelu kesti noin kaksi tuntia. Ryhmäkeskustelu kuvattiin ja äänitettiin, jotta siitä pystyttiin myöhemmin tekemään litteraatio.

Haastattelussa Heini Väisänen toimi päämoderaattorina ja Katariina Riekkolalla oli observeivampi näkökulma. Molemmat vetivät keskustelua yhdessä siksi, että Heini on itsekin soda, ja oli olemassa mahdollisuus, että hän olisi ohjannut keskustelua vahingossa johonkin tiettyyn suuntaan henkilökohtaisten kokemusten takia. Se että Heini on soda, oli myös hyvä asia keskustelun kannalta, sillä hänellä ja haastateltavilla on samankaltaisia kokemuksia.

Haastattelu muodostui 24:stä vapaamuotoisesta kysymyksestä (Liite 2). Haastattelussa asetuttiin pöydän ääreen niin, että kaikilla oli katsekontakti keskusteltaessa. Etäyhteydellä osallistuva oli myös asetettu pöydän ääreen, jotta hänkin näkisi kaikki keskustelijaosapuolet, ja hän pääsi osallistumaan haastatteluun kuin olisi ollut fyysisesti paikalla. Keskustelu oli runsasta ja tunteita herättävää.

Tähän opinnäytetyöhön valitut tutkimusmenetelmät soveltuivat tutkittavaan aiheeseen hyvin. Niiden kautta saadut vastaukset olivat tarpeellisia tutkimuskysymyksiin vastauksia etsittäessä, ja saadusta aineistosta pystyi muodostamaan suhteellisen kattavia tuloksia.

7 AINEISTON ESITTELY JA TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa esitellään kyselyn ja haastattelun avulla saatuja vastauksia tutkimuskysymyksiin 1. Millainen on kuurojen kuulevien sisarusten kulttuuri- ja kieli-identi-

teetti? ja 2. Millaisia yhtäläisiä ja/tai erilaisia kokemuksia kuurojen kuulevilla sisarusilla (SODA, Sibling of a Deaf [Adult]) ja kuurojen vanhempien kuulevilla lapsilla (CODA, Child of a Deaf Adult) on viittomakielisyydestä ja viittomakielisestä kulttuurista?

Kyselylomakkeeseen vastasi 30 sodaa ja 38 codaa, ja kyselyyn vastanneista 30 sodasta ryhmäkeskusteluun osallistui kolme henkilöä. Sodien määrästä Suomessa ei löydy tarkkaa lukua. Koska viittomakieltä käyttäviä kuuroja ja huonokuuloisia on Kotimaisien kielten keskuksen (2014) mukaan 4000 – 5000, ja viittomakieltä käyttäviä kuulevia 6000 – 9000, voidaan päätellä, että sodia on Suomessa tuhansia. Kuulevien viittomakieltä käyttävien määrään lukeutuu esimerkiksi viittomakielialan työntekijöitä ja kuuron lähipiiriä, joten on haastavaa arvioida, mikä prosentti tuosta määrästä on sisaruksia. Codien määrää ei ole myöskään tilastoitu tarkasti. Kuurojen Vanhempien Kuulevien Lasten Yhdistyksen verkkosivuilla todetaan (2019), että Suomessa codia on useita tuhansia. Näihin määriin nähden tämä tutkimusotanta on vasta pintaraapaisu sodien ja codien kulttuuri- ja kieli-identiteettiin. Toisaalta, koska kaikki haastateltavat sodat eivät edes tieneet mikä soda on ennen kuin kuulivat tästä kyselystä, 30 soda-vastaajaa on kelvollinen määrä.

Webropol-kyselyn alussa haluttiin selvittää vastaajien taustoja ja millaisia sisarusuhteita tämän tutkimuksen haastateltavilla sodilla on. Suurimmalla osalla vastaajista perheissä on ollut käytössä suomalainen viittomakieli ja puhuttu suomen kieli. Vastaaajajoukosta muutamat olivat käyttäneet jotain muita kieliä, jotka esitellään alakapitoleissa. Vertailuun nostetaan kuitenkin vain suomalainen viittomakieli ja puhuttu suomen kieli, koska valtaosa vastaajista käytti niitä.

Yhtenä ensimmäisenä kysymyksenä kysyttiin sodien ja heidän sisarustensa välistä ikäeroa. 37%:lla (n = 11) vastaajista ikäeroa oli 1-2 vuotta, 27%:lla (n = 8) 3-4 vuotta, 33%:lla (n = 10) yli 5 vuotta ja yhdellä vastaajalla on kuuro kaksoissisar. Vastauksia analysoitaessa voi huomata, että kuuron ja kuulevan sisaruksen välinen ikäero ei välttämättä vaikuta vastaajien kokemuksiin. Ei voi siis yleistää, että esimerkiksi kaikki sodat, joiden kuuron sisaruksen kanssa on ikäeroa 1-2 vuotta, ovat tietynlaisia.

Kyselyä tehtäessä ei luotu kysymystä, jossa vastaajat kertoisivat sisarusten syntymäjärjestyksen. Tämä on valitettavaa, koska analysoitaessa voi vain arvella ovatko sodat olleet vanhempia tai nuorempia. Jokaisesta eri ikäeroryhmästä löytyi kuitenkin sodia,

jotka olivat oppineet viittomakielen ennen puhuttua kieltä. Tästä voisi päätellä, että viittomakieli on ollut näiden sodien perheissä käytössä jo silloin kun kuuleva sisarus on syntynyt, ja näin kuuro sisarus on mitä luultavimmin sodaa vanhempi.

Ryhmähaastattelun haastateltavat on nimetty lyhenteellä S, joka tarkoittaa sodaa. Koska haastateltavia oli paikalla kolme, heidät on numeroitu S1, S2 ja S3. Osallistujat olivat eri puolilta Suomea ja eri ikäisiä. S1:llä on kolme vuotta nuorempi kuuro sisarus, S2:lla kuusi vuotta vanhempi kuuro sisarus, ja S3:lla kaksi vuotta vanhempi kuuro sisarus.

7.1 Kuurojen kuulevien sisarusten kulttuuri- ja kieli-identiteetti

Tähän tutkimuskysymykseen liittyvät vastaukset esitellään seuraavissa alaluvuissa:

7.1.1 Kulttuuri-identiteetti, 7.1.2 Kieli-identiteetti sekä 7.1.3 Perhe ja vertaistuki.

Ryhmäkeskusteluun osallistuneet sodat kokivat haastavaksi, jos heiltä kysyi esimerkiksi: “Miten kahden kielen ja kulttuurin välillä kasvaminen on teihin vaikuttanut?” Oli paljon helpompaa lähestyä tätä aihetta monella yksityiskohtaisemmalla kysymyksellä, kuten: “Osallistutko viittomakielisiin tapahtumiin?” Kyselylomakkeen kysymysten asettelussa toimittiin samoin. Molemmilta vastaajaryhmiltä kysyttiin aiheeseen johdattelevien yksityiskohtaisten kysymysten jälkeen laajempia identiteettiin ja kulttuureihin liittyviä kysymyksiä.

7.1.1 Kulttuuri-identiteetti

Kyselylomakkeen kysymyksessä 18 vastaajia pyydettiin sijoittamaan itsensä annetulla janalla siihen kohtaan, johon kokevat kulttuurisesti kuuluvansa. Janan vasemmassa päässä (numero 1) sijaitsi viittomakielinen kulttuuri ja oikeassa päässä (numero 7) puhuttujen kielten kulttuuri. Kysymykseen vastanneista 28 sodasta täysin puhuttujen kielten kulttuuriin kuuluviksi itsensä kokevat 28,57%:ia vastaajista (n = 8). Lähes täysin puhuttujen kielten kulttuuriin kuuluviksi itsensä kokevat toiset 28,57%:ia vastaajista (n = 8).

Jonkin verran enemmän puhuttujen kielten kulttuuriin kuin viittomakieliseen kulttuuriin kuuluvia vastaajia oli 17,86%:ia (n = 5). Sama määrä vastaajia kokee kuuluvansa yhtä paljon sekä viittomakieliseen, että puhuttujen kielten kulttuuriin. 7,14%:ia vastaajista (n = 2) kokevat kuuluvansa jonkin verran enemmän viittomakieliseen kuin

puhuttujen kielten kulttuuriin. Lähes tai täysin viittomakieliseen kulttuuriin kuuluvaksi ei itseään koe yksikään vastaajista.

	1	2	3	4	5	6	7	
Viittomakielinen kulttuuri	0	0	2	5	5	8	8	Puhuttujen kielten kulttuuri
	0%	0%	7,14%	17,86%	17,86%	28,57%	28,57%	

Taulukko 2. Sodien kokemus viittomakieliseen ja puhuttujen kielten kulttuuriin kuulumisesta.

Kulttuurijanalle sijoittumisen ja vastausten takana olevien syiden pohtiminen on haastavaa, koska kaikkien kokemukset ovat erilaisia. Joku voi käydä paljon viittomakielisillä yhdistyksillä ja tapahtumissa, mutta ei kuitenkaan koe olevansa viittomakielisen yhteisön jäsen. Joku taas saattaa kokea olevansa viittomakielisessä yhteisössä, vaikka kielitaito ei olisi erinomainen. On myös mahdollista, että joku kokee olevansa todella sisällä puhuttujen kielten kulttuurissa, mutta se ei poista sitä, että äidinkieli on viittomakieli.

Ryhmäkeskustelussa haastateltavilta kysyttiin, kutsutaanko heitä kuuleviksi ja mitä tunteita se herättää. Kaikki vastaajat sanoivat, että aina kun on kuuron sisaruksen kavereiden tai muiden kuurojen kanssa, esitellään kuulevana. Sitä ei kuitenkaan koeta torjuvana tai erottelevana, se on vain asia, joka sanotaan. S2 sanoi, että se, että hän on kuuleva, on merkki siitä, että hänen kuuloaan voi hyödyntää yhdessä oltaessa. S3 taas kertoi olevansa kuuleva ja identifioituakin kuulevaksi, mutta kuitenkin viittomakieliseksi ja sen takia erilaiseksi kuulevaksi. Kun häntä on kutsuttu sanalla kuuleva, moni kuuro on korjannut, että ei, ei hän ole sellainen kuuleva vaan hän on miltei kuuro. Kuurojen yhteisössä häntä ei mielletä kuulevaksi sanan varsinaisessa merkityksessä, eikä hän miellä itsekään ja käyttää sanaa kuuleva henkilöstä, jolle viittomakieli ei ole äidinkieli.

Haastateltavilta kysyttiin, onko heitä luultu kuuroiksi ja mitä tunteita se on herättänyt. S3 vastasi, ettei kuuroksi luuleminen ole herättänyt oikeastaan minkäänlaisia tunteita, koska hän ei näe sitä fysiologisena, kuulemiseen liittyvänä asiana:

S3: “Mä nään sen kieli(*asiana*) ja minuna! Identiteettiasiana. En mä nyt niinku tietenkään ajattele olevani kuuro, en mä sitä tarkota. Vaan et jos joku luulee et mä oon kuuro, niin mä ymmärrän, miksi hän luulee, että mä olen kuuro. Se liittyy siihen mun kieleen ja kulttuuriin niinku et se ei oo kuulosidonnainen asia.”

Kuuroksi luuleminen viittomakielisen yhteisön puolelta nähdään taas kielitaidon arvi-
oon liittyvänä asiana. S1 sanoi, ettei koe kuuroksi luulemista millään tavalla pahana
asiana, vaan positiivisena. Hänelle on tullut siitä sellainen tunne, että hänen viittoma-
kielen taitonsa on aika hyvä.

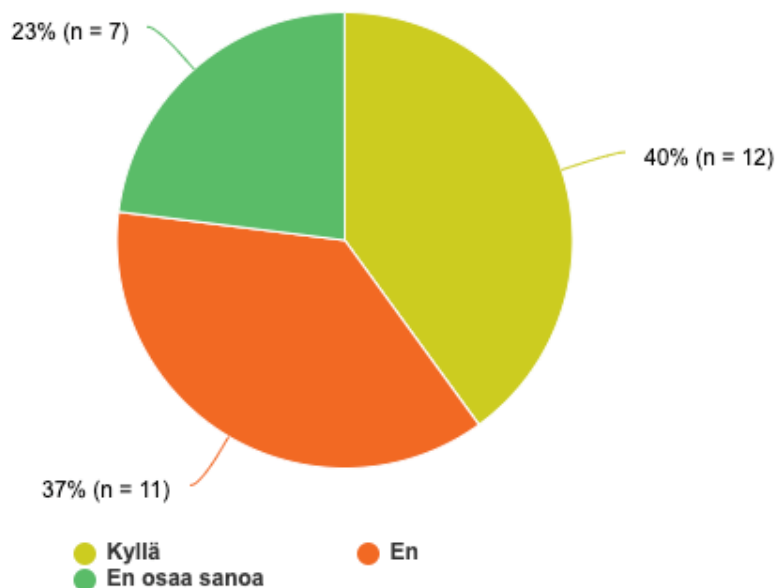
Ryhmähaastattelussa selvisi, että S1 ja S3 kävivät viittomakielisissä tapahtumissa sil-
loin tällöin, S3 erityisesti kulttuuripäivillä ja urheilutapahtumissa. S2 sanoi, ettei lap-
suutensa jälkeen ole juurikaan käynyt. S3 kertoi, että hänen kuuleva lapsensa on käy-
nyt myös viittomakielisellä leirillä. Myös kyselylomakkeeseen vastanneilta sodilta tie-
dusteltiin, ovatko he osallistuneet viittomakielisiin tapahtumiin ja 37% (n = 11) sodista
sanoi, ettei osallistu koskaan, mutta loput vastaajista kävivät joskus. Sivulta 43 löytyy
taulukko 7, josta käy ilmi tarkemmin, miten usein sodat ja codat ovat käyneet erilai-
sissa tapahtumissa.

Ryhmäkeskustelussa haastateltavilta kysyttiin, olivatko he olleet jollain kuurotietoi-
suutta käsittelevällä kurssilla tai leirillä, tai olivatko he lapsuudessa kuulleet aiheesta
jotain. Kaikki vastasivat, etteivät saaneet tietoa kuuroudesta lapsina. S1, jonka per-
heessä ei ollut viitottu sanoi, että ymmärsi kuurotietoisuutta vasta aikuisena seminaa-
rien kautta. S2 ja S3 kertoivat osallistuneensa lapsuudessaan leireille yhdessä kuurojen
lasten kanssa, eikä sisaren kuurous ollut silloin mikään erityinen asia. Se oli vain oman
sisaruksen ominaisuus, jota ei lapsena miettinyt enempää. Viittomakieli ja viittoma-
kielinen kulttuuri on kuitenkin mietityttänyt myöhemmin ja S3 totesikin näin:

”Mut mä oon ollu lapsi ja lapsena osallistunu niihin, et ei mulle oo koskaan
kukaan niinku ole kertonu, et hei sun veli on kuuro. Ja se tarkoittaa tätä ja
kulttuuri on tätä ja se tarkoittaa tätä. Et mä oon niinku eläny sitä. Et se on
asia, jota mä oisin toivonu et jossain vaiheessa mun elämää se keskustelu
olis käyty mun kanssa.”

S3 jatkoi kertoen, että vasta aikuisiällä oma identiteetti alkoi mietityttää ja selvitetty-
ään asioita hän ymmärsi, miksi hänen käytöstään saatetaan joskus ihmetellä kuulevien
kavereiden puolelta. Hänen käytöksessään on viittomakielisen kulttuurin piirteitä ja
hän on kaksikielinen. Sisaruksen kuurous koettiin kuitenkin vain normaalina osana
elämää. S1 kertoikin, ettei hän korosta missään tilanteissa, että hänellä on kuuro sisa-
rus, koska hänen sisaruksensa on vain hänen sisaruksensa, jolla on tietynlainen omi-
naisuus.

Kyselylomakkeessa kysyttiin, kokevatko vastaajat olevansa viittomakielisen yhteisön jäseniä. Alla oleva kuvio 2 kuvaa, kuinka soda-vastaajat jakautuivat:

Kuvio 2. Soda-vastaajien kokemus siitä, tuntevatko he olevansa viittomakielisen yhteisön jäseniä.

40% (n= 12) kokee kuuluvansa viittomakieliseen yhteisöön, ja 37% (n= 11) ei koe kuuluvansa. 23% (n = 7) ei osannut sanoa, kuuluvatko he yhteisöön. Vastausta ei kyselyssä pyydetty perustelemaan, joten syitä kokemuksiin voi ainoastaan arvailla. Ehkä he eivät osanneet kuvata omaa kokemustaan, tai eivät tiedä mitä mieltä yhteisö on siitä, kuuluvatko he yhteisöön tai yksinkertaisesti on tiedon puutetta siitä, mikä viittomakielinen yhteisö on.

Haastateltavilta kysyttiin, onko heillä viittomakieliselle kulttuurille ominaisia tapoja, kuten esimerkiksi koskettaminen ja katsekontaktin tärkeys (Reagan 1990, 76; Jokinen 1992, 27). Ryhmäkeskustelussa S3 kertoi, että jos hän on esimerkiksi kahvilassa, hän on koko ajan hereillä ja tarkkailee ympäristöä. Codilla on havaittu samanlaista reagoimista aistiärsykkeisiin kuin kuuroilla lapsilla (Sacks [1989] 1992, 123-126), ja ryhmäkeskusteluun osallistuneiden sodien ympäristön tarkkailuun liittyvät kokemukset tukevat sitä, että heillä voisi olla samanlaista reagoimista. Joskus kuulevat kaverit ovat kuulemma hämmentyneet siitä ja luulevat, ettei S3 keskity tai kuuntele. S2 sanoi, että hänellä on samankaltaista käyttäytymistä. S3:lla on kuulemma myös tapana jäädä "käsiään" kiinni, eli kaikissa viittomakielisissä tapahtumissa on pakko puhua kaikkien

kanssa ja tuntuu, ettei koskaan pääse lähtemään. S1 kertoi, ettei hänkään meinaa päästä lähtemään tapahtumista, vaan kaikkia pitää aina tervehtiä. Lisäksi hän sanoi, ettei pysty keskustelemaan, jos esimerkiksi pöydällä on jokin näköeste, koska muuten tuntuu, ettei kuule mitä toinen sanoo, vaikka käytettäisiinkin puhuttua kieltä. Haastateltavat totesivat, että nämä tavat ovat olleet heille ominaisia aina, mutta syy niille on auennut vasta aikuisena. Viittomakielinen kulttuuri ja kieli on vaikuttanut heihin, ja sen oivaltaminen on S3:n mukaan vahvistanut sitä tunnetta, että juuri viittomakieli on hänen kieltään ja kulttuuriaan.

Keskustelussa käytiin läpi myös sitä, onko viittomakielisen kulttuurin ja puhuttujen kielten kulttuurien välillä ollut yhteentörmäyksiä. Kaikki haastateltavat totesivat, että he yrittävät aina joskus viittoa kuuleville vahingossa, vaikka nämä eivät osaisi viittomakieltä ollenkaan. Samoin jos joku henkilö on kaukana tai kun matkustaa ulkomaille, kädet nousevat automaattisesti ja he meinaavat viittoa. Myös katsekontakti on heille tärkeä, ja tuntuu ettei heitä kuunnella, jos keskustelukumppani katsoo muualle. S3 kertoi myös, että hän koskee ihmisiä, vaikkei olisikaan tarvetta ja sitä on kuulemma ihmetelty kuulevien ihmisten keskuudessa. Muut haastateltavat olivat kokeneet samaa, joten tästä voi päätellä, että haastatelluilla sodilla tosiaan on viittomakielisiä tapoja.

Kyselyssä haluttiin tietää myös se, tuntevatko vastaajat soda-käsitettä. Kyselylomakkeessa kysyttiin, oliko SODA-käsite (Sibling of a deaf [adult]) uusi. 63%:lle (n = 19) soda-vastaajista käsite oli uusi. 37%:lle (n = 11) sodalle käsite oli tuttu jo entuudestaan.

7.1.2 Kieli-identiteetti

Ryhmäkeskusteluun osallistuneiden S2:n ja S3:n perheissä oli viitottu aina, S3:n perheessä myös koko lähipiiri oli opetellut viittomakieltä. S1:n perheessä ei ole viitottu, vaan hän oli käynyt virallisen viittomakielen kurssin ensi kertaa vasta 20-vuotiaana. Hänen kuuro sisaruksensa oli kyllä kuurojen koulussa käytyään oppinut viittomakieltä ja opettanut viittomia, mutta sisarusten kommunikointi oli eniten huulilta lukua. Haastateltavien sodien viittomakielen taito vaihteli. S1 sanoi, että hänen viittomakielen taitonsa on kohtuullinen, ja hän kokee olevansa täysin suomenkielinen. Hän ja hänen kuuro sisaruksensa olivat kasvaneet täysin suomenkielisessä ympäristössä, mutta

hänen siskonsa oli kuitenkin myöhemmin saavuttanut viittomakielisen kuuron identiteetin. S2 ja S3 taas kokevat olevansa kaksikielisiä. S2 kertoi, että ymmärsi kaksikielisyytensä tämän opinnäytetyöaiheen kuultuaan ja kieli-identiteetin sisäistäminen alkoi silloin. S3 sanoi, että molemmat kielet ovat hänelle yhtä vahvoja ja molemmat kielet ovat hänelle tunnekieliä. S3 kertoi, että hän on oppinut viittomaan ennen kuin puhumaan, ja hänen oma kuuleva lapsensa oppi myös viittomaan ensin. S2 vastasi, että hän oppi ensin puhumaan, mutta hänen kuuleva sisaruksensa oppi ensin viittomaan. S1 kertoi, että oppi luultavasti 9-10-vuotiaana ensimmäisiä viittomia, joita kuuro sisarus opetti. Sitä ennen he olivat kommunikoineet huulilta lukien.

Kyselylomakkeessa vastaajia pyydettiin arvioimaan kielitaitoaan niissä kielissä, joita heidän perheissään on käytetty. Kysymyksessä 4 kysyttiin mitä kieliä vastaajien perheissä on puhuttu. Soda-vastaajista 93% (n = 28) vastasi, että heidän perheessään käytetään puhuttua suomen kieltä, ja 83% (n = 25) vastasi, että heidän perheessään käytetään suomalaista viittomakieltä. Perheessä käytettyä kieltä kysyttäessä kolme vastaajaa (10%) valitsi kohdan muu. Avoimessa kysymyksessä he kertoivat omin sanoin, mikä kommunikaatiomenetelmä tai kieli heillä on ollut käytössä. Vastaajien perheissä on ollut käytössä esimerkiksi viitottu puhe ja tukiviittomat, eli muita kieliä kuin suomen kieli ja viittomakieli ei käytetty tämän tutkimuksen vastaajaryhmien kodeissa.

Kysymyksessä 7 vastaajia pyydettiin arvioimaan heidän kielitaitoaan kotona käytetyistä kielistä. Heitä pyydettiin myös valitsemaan kohta ”Äidinkieli” siitä kielestä, jonka he kokevat äidinkielekseen. Valinnan perään heidän tuli arvioida kielitaitoaan, mutta epäselvän kysymyksen asettelun vuoksi osa vastaajista ei ole arvioinut äidinkielen taitoaan, vaan valinta ”äidinkieli” on itsessään ollut jo heidän antama kieliarvio. Vastaajat saivat valita monta vaihtoehtoa, koska haluttiin tutkia, onko vastaajilla monta äidinkieltä. Vertailuun on nostettu suomen kieli ja suomalainen viittomakieli, koska ne olivat ainoita kieliä, jotka vastaajat kokivat äidinkielikseen, eivätkä sodat olleet käyttäneet kodeissaan muita kieliä.

Soda-vastaajia oli yhteensä 30 ja alla olevasta taulukosta 3 näkyy, että 29 vastaajaa kokevat äidinkiellensä olevan suomen kieli. Vastaajista 12 vastasi puhuvansa suomea erinomaisesti, ja kolme vastaajaa hyvin. Kuusi sodaa kokee viittomakielen olevan heidän äidinkiellensä. Tämä tarkoittaa sitä, että viisi sodaa kokee, että heillä on kaksi äidinkieltä. Vain yksi soda kokee, että hänen äidinkiellensä on pelkästään viittomakieli.

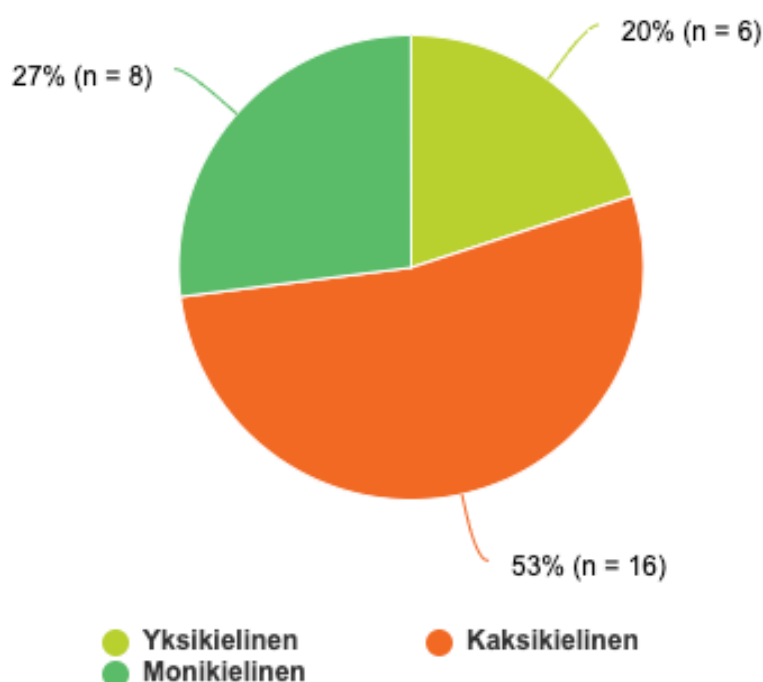
Vaikka vain kuusi sodaa kokee viittomakielen olevan heidän äidinkieltensä, kuitenkin viisi vastaajaa kokee osaavansa sitä erinomaisesti ja jopa 15 vastaajaa kokee osaavansa sitä hyvin. Seitsemän sodaa kokee osaavansa viittomakieltä tyydyttävästi ja kaksi välttävästi.

Koska alla oleva Taulukko 3 oli muotoiltu hiukan huonosti tarkoitukseensa nähden, se näyttää vastaajaprosentit vääristävästi. Sen takia tästä ei voi valitettavasti käyttää prosenttilukuja.

	Äidinkieli	Erinomainen	Hyvä	Tyydyttävä	Välttävä	Ei koske minua	Yhteensä
Suomen kieli	29	12	3	0	0	0	44
Suomalainen viittomakieli	6	5	15	7	2	0	35

Taulukko 3. Kielitaidon arviointi, sodien vastaukset.

Vastaajilta kysyttiin millaiseksi he kokevat kieli-identiteettinsä. Sodien vastauksia voi tarkastella kuviosta 3.

Kuvio 3. Soda-vastaajien kieli-identiteetti.

Vain 20% (n = 6) soda-vastaajista kokee olevansa yksikielisiä. 53% (n = 16), eli yli puolet vastaajista kokevat olevansa kaksikielisiä, ja 27% (n = 8) monikielisiä. Yhteensä 80% (n = 24) tämän otannan vastaajista kokee olevansa enemmän kuin yksikielisiä.

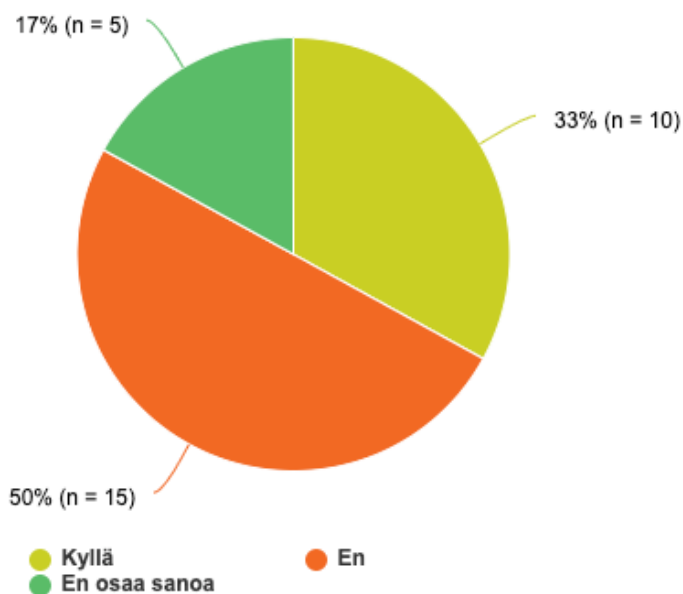
Kyselylomakkeessa kysyttiin kieli-identiteettiin liittyen: “Minkä ikäisenä oivalsit olevasi kaksi- tai monikielinen?” Tähän vastasivat ne 24 henkilöä (80%), jotka vastasivat edelliseen kysymykseen olevansa kaksi- tai monikielisiä. Heistä 10 henkilöä kertoi ymmärtäneensä kaksi- tai monikielisyytensä lapsena, joko ala-asteikäisenä tai sitä ennen, tai vasta yläasteella. Kuusi vastaajaa sanoi tienneensä sen niin sanotusti “aina” ja se on ollut osa identiteettiä koko elämän. Jotkut eivät osanneet eritellä erillistä oivallushetkeä. Kahdeksan vastaajaa kertoi sisäistäneensä kieli-identiteettinsä vasta aikuisena. Jotkut 20-vuotiaina, jotkut vasta 30-vuotiaina. Eräs vastaaja kertoi, että oivalsi vasta kyselyämme täyttäessään olevansa kaksikielinen. Yksi vastaaja sanoi näin:

“Nyt tämän ikäisenä. En ole oikein ajatellut asiaa. Koen ehkä olevani yksikielinen, vaikka varmaankin oikean määritelmän mukaan olen kaksikielinen.”

Toinen vastaaja sanoi näin:

“Yliopistossa, kun koulutuksessamme aloimme asiaa pohtimaan. Ennen sitä en ollut koskaan pysähtynyt miettimään kaksikielisyttäni, vaikka olen koko elämäni molempia kieliä käyttänyt aktiivisesti.”

Yksi kyselylomakkeen kysymyksistä kuului näin: Koetko olevasi viittomakielinen? Kuvio 4 näkyy, miten vastaukset jakautuivat:

Kuvio 4. Soda-vastaajien kokemus siitä, ovatko he viittomakielisiä

Soda-vastaajista 50% (n = 15) ei koe olevansa viittomakielisiä, ja 17% (n = 5) vastaajista ei osannut vastata kysymykseen. Vastaajista 33% (n = 10) kokee olevansa viittomakielisiä.

Ryhmäkeskustelussa nousi esiin se, että kielitaidon kehitys tuntuu pysähtyvän, jos sitä käyttää vain oman sisaren kanssa perheen sisällä. S2 kertoi, että kun hän ja hänen sisarensa vanhenivat ja muuttivat pois kotoa, viittomakielen käyttö vähentyi, kun sitä ei käyttänyt joka päivä. Perheessä on kuitenkin halua jatkaa viittomista, ja viittomakieltä pyritään käyttämään yhtä paljon kuin ennenkin. Hassisen teoria (2002a) kielen dominsanssin vaihtelusta näkyy S2:n vastauksessa. Hän ja hänen perheensä on kotona asuessaan käyttänyt viittomakieltä aktiivisesti, mutta muutettuaan pois kotoa suomen kielestä on tullut dominoivampi kieli.

Haastateltavat pohtivat, miksi viittomakieltä ei ole opetettu heille koulussa ja miksi viittomakielen opetuksen tarve tai edes viittomakielen vaikutusten huomioiminen ei ole käynyt mielessäkään. S2 totesi, että viittomakieltä ei ole katsottu samalla tavalla kuin esimerkiksi puhuttua ruotsin kieltä, vaikka viittomakieli kuitenkin vaikuttaa suomen kielen oikeinkirjoitukseen kuten mikä tahansa muukin kieli. Kyselylomakkeeseen vastanneista sodista kenellekään ei ole tarjottu viittomakielen opetusta millään kouluasteella, mutta 62 % (n = 18) soda-vastaajista oli opetellut viittomakieltä itsenäisesti jossain, kuten kursseilla, leireillä, perheopetuksessa, tai muussa vastaavassa. Kun ryhmähaastattelussa haastateltavilta kysyttiin, onko koulussa puututtu heidän kielitaitoonsa, kaikki vastasivat, ettei oltu. S2 ja S3 kertoivat, että heillä on ollut hiukan ongelmia sanajärjestyksen kanssa, mutta muuten suomen kielen taito on ollut oikein hyvä. Viittomakielinen sanajärjestys on heille nyt aikuisiällä tuttua, ja S2 kertoikin, että kun hän saa kuuroilta sisarukseltaan viestin, jossa on viittomakielinen sanajärjestys, hän kykenee näkemään automaattisesti päässään visuaalisesti, kuinka hänen siskonsa viittoisi sen viittomakielellä.

7.1.3 Sisarussuhde ja vertaistuki

Haastateltavilta kysyttiin, onko heidän kotonaan käytetty kotiviittomia. S1, jonka perheessä ei ole viitottu, sanoi, että he olivat keksineet omia viittomia ja merkkijärjestelmiä jo ennen kuin kuuro sisarus meni kuurojen kouluun. S2 totesi, että vaikka joskus on viittonut vahingossa jonkun viittoman väärin, sisarus on ymmärtänyt, mitä hän on tarkoittanut. S3 kertoi, että heidän perheessään on käytetty vanhoja viittomia, joita he

käyttävät kotona edelleen. Hän käyttää kotona ja muissa tilanteissa erilaisia viittomia. S3 kertoi myös, että hänen ja hänen kuuron sisaruksensa yhteinen vitsi oli se, että heidän toinen vanhemmista saattoi viittoa välillä väärin huomaamattaan. Väärin viittominen ei kuitenkaan haitannut, tärkeintä oli se, että kaikki viittoivat niin hyvin kuin osasivat. S3:lla ja hänen sisaruksellaan oli kuulemma myös salaviittomia, joita he käyttävät kuulemma vieläkin, eivätkä paljasta niitä vieläkään esimerkiksi kuuron sisaruksen lapsille. Ne viittomat ovat heidän ikioma juttunsa. S3 kertoi myös, että hänen nykyinen perheensä on myös kaksikielinen, ja hänen lapsensa viittovat.

Keskustelussa käytiin läpi myös sisarussuhdetta ja miten kuuron sisaruksen kanssa kasvaminen on vaikuttanut sodiin. Yksi heistä vastasikin, että kun hän näkee oman kuuron sisaruksensa pärjäävän viittomakielellä ja menevän eri paikkoihin rohkeasti kuten kuuroilla on hänen mielestään tapana, hän saa siitä voimaa ja ajattelee, että kyllä hänkin pärjää.

Haastateltavat kertoivat lapsuudestaan ja siitä, kuinka kuuroa sisarusta piti ottaa aina mukaan. Kuurojen sisarusten kaverit olivat kuurojen koulujen kautta saatuja, ja he asuivat ympäri Suomea. S3 sanoi, että vaikka nuorena ehkä ärsytti ottaa kuuro sisarus mukaan, tuli siitä myöhemmin suuri voimavara ja rikkaus, kun kaverit ”sekoittuivat”. S3 otti kuuron sisaruksensa aina kuulevien kavereiden mukaan ja kun kuuron sisaruksen kaverit tulivat vaikka yökylään viikonloppuna, sai hän tutustua heihin ja leikkiä heidän kanssaan.

Haastateltavien kanssa keskusteltiin sisarkateudesta ja he sanoivat, että heillä ei ole ollut oikeastaan kuurouteen tai kuulemiseen liittyvää sisarkateutta lapsuudessa, vaan sisarkateus on ollut muuhun liittyvää. S3 vastasi, että kuurouden mukana tullut asuntolassa asuminen oli luonut pientä kateutta, kun kuuro sisarus olisi halunnut asua kotona. S3 taas oli kateellinen, kun kuurolla sisaruksella oli oma huone asuntolassa, jossa asuivat vielä kaikki kaverit. Yksi haastateltava sanoi, että aikuisiällä jotain kriisejä on kuulemma noussut, kun kuuro sisarus ei esimerkiksi ole kuullut mitä lapsenlapset puhuvat.

Sodat kertoivat myös, että nuoruudessa tuli mietittyä sisaruksen kuuroutta, kun oma identiteetti muotoutui. He olivat kaikki pohtineet, miksi he ovat kuulevia, ja miksi heidän sisaruksensa kuuroja. S1 totesi, että on täysin luonnollista pohtia niitä asioita. Kaikki haastateltavat olivat jo päässeet näistä tunteista yli, mutta silloin kun ne tunteet

ja ajatukset olivat vielä kesken, olisi ollut tarvetta vertaistuelle. S1 kertoi, että eräässä kuurojen tapahtumassa hän oli istunut monen sodan kanssa samaan pöytään ja keskustellut kokemuksista ja se oli ollut heille kaikille todella antoisaa. S3 totesi, että aiheen tutkimus ja sitä kautta mahdollisen vertaistuen löytyminen voi olla hyvin merkittävää, koska voi olla paljon sodia, jotka eivät ole koskaan käsitelleet omaa identiteettiään viittomakielen näkökulmasta. Voi olla, että tähän aiheeseen sisältyy paljon käsittelemättömiä kipupisteitä. Vertaistuelle on haastateltavien mielestä suuri tarve, ja esimerkiksi sodien Facebook-ryhmän ylläpitämistä ja jatkamista toivotaan. Viimeisenä kysymyksenä ryhmäkeskustelussa kysyttiin, miltä tuntuu olla soda, ja tähän haastateltavat sanoivat nauraen, että se tuntuu hyvältä ja ihanalta.

7.2 Sodat ja codat

Toisena tutkimuskysymyksenä oli selvittää sodien ja codien yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia viittomakielisyyteen ja viittomakieliseen kulttuuriin liittyvistä kokemuksista. Ryhmäkeskusteluun osallistuneet sodat kertoivat, että he ovat löytäneet codien kanssa toisistaan vertaistukea. Esimerkiksi viittomakielisissä tapahtumissa tavatessaan he ovat jakaneet kokemuksiaan kuulevien viittomakielisten näkökulmasta. S3 totesi, että hänen coda-kaverinsa ymmärtävät jotain sellaisia asioita, joita hänen täysin kuulevat kaverinsa eivät välttämättä ymmärrä, ja että hänen mielestään sodissa ja codissa on paljon samaa. Kaikkia haastateltavia miellytti se, että sanat soda ja coda kuulostavat samoilta ja sanojen yhteensopivuus kuvastaa näiden kahden ryhmän samankaltaisuutta.

S3: “Mä pidän ite tosta ajatuksesta, että on coda ja soda. Mä tykkään siitä rinnastuksesta et ne on niinku haluttu toisiinsa linkittää juurikin ton soinnillisuuden takia, koska juurikin mun mielestä (*meissä*) on paljon muutenkin samaa.”

7.2.1 Sodien ja codien kulttuuri- ja kieli-identiteetti

Kuten aikaisemmissa kappaleissa kerrottiin, muutamien soda-vastaajien perheissä on ollut käytössä esimerkiksi viitottu puhe ja tukiviittomat. Kaikki tutkimukseen vastanneet sodat ovat käyttäneet kotona suomalaista viittomakieltä ja puhuttua suomen kieltä.

Codien vastausten jakauma on hyvin samankaltainen kuin sodien: 79% (n = 30) vastaajista on käyttänyt perheessään puhuttua suomen kieltä ja 95% (n = 36) suomalaista

viittomakieltä. 13% (n = 5) vastaajista kertoi käyttävänsä jotain muuta kieltä tai kommunikointitapaa, ja näistä muista kielistä ja kommunikaatiotavoista esimerkkeinä mainittakoon virolainen viittomakieli, puhuttu saksa, amerikkalainen viittomakieli (ASL), viro sekä kotiviittomat. Kolme (n = 3) codaa ilmoitti äidinkielekseen jonkun näistä vieraista kielistä.

Myös coda-vastaajia pyydettiin arvioimaan heidän kielitaitoaan kotona käytetyissä kielissä. Sivulla 35 esitellään sodien arviot kielitaidosta (Taulukko 3) ja taulukossa 4 (s. 40) kerrotaan sekä codien että codien arviot omasta suomen kielen taidosta. Soda- ja coda-vastaajat jakautuivat suomen kielen taitotasoarvioissaan hyvin samalla tavalla. 33 coda-vastaajaa kokee olevansa äidinkieleltään suomenkielisiä. 15 vastaajaa kertoo puhuvansa sitä erinomaisesti, viisi hyvin ja kaksi tyydyttävästi.

Suomen kieli	Äidinkieli	Erinomainen	Hyvä	Tyydyttävä	Välttävä	Ei koske minua
SODA	29	12	3	0	0	0
CODA	33	15	5	2	0	0
Yhteensä	62	27	8	2	0	0

Taulukko 4. Suomen kielen kielitaidon arviointitaulukko.

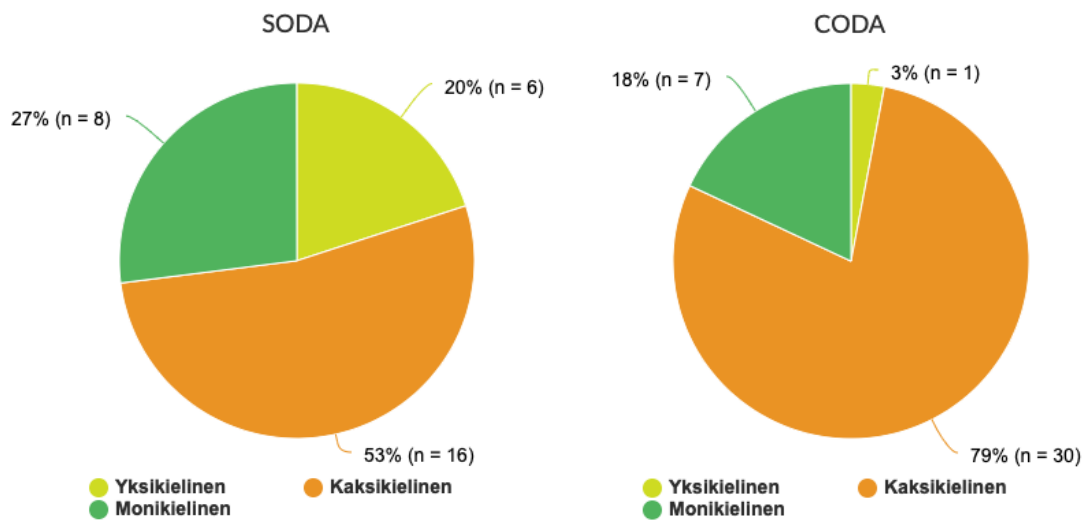
Suomalaisessa viittomakielessä (Taulukko 5) taas näkee, että vaihtelua on enemmän. Tähän vaikuttaa mitä luultavimmin se, että codien vanhemmat ovat viittomakielisiä. 29 codaa vastasi olevansa äidinkieleltään viittomakielisiä. 10 vastasi osaavansa sitä erinomaisesti, yhdeksän hyvin, viisi tyydyttävästi ja kolme välttävästi.

Suomalainen viittomakieli	Äidinkieli	Erinomainen	Hyvä	Tyydyttävä	Välttävä	Ei koske minua
SODA	6	5	15	7	2	0
CODA	29	10	9	5	3	0
Yhteensä	35	15	24	12	5	0

Taulukko 5. Suomalaisen viittomakielen kielitaidon arviointitaulukko.

Vastauksista voi huomata, että niin sodat kuin codatkin voivat kokea, että heillä on kaksi äidinkieltä. Skutnabb-Kankaan (1988, 63) äidinkielen määritelmän mukaan haastateltavien vastauksista näkee, että niin sodat kuin codat voivat olla äidinkieleltään viittomakielisiä.

Kieli-identiteettiosiossa kysyttiin, kokevatko vastaajat olevansa yksikielisiä, kaksikielisiä vai monikielisiä. Kuvio 5 kuvaa vastaajien jakautumista eri kieli-identiteetteihin:

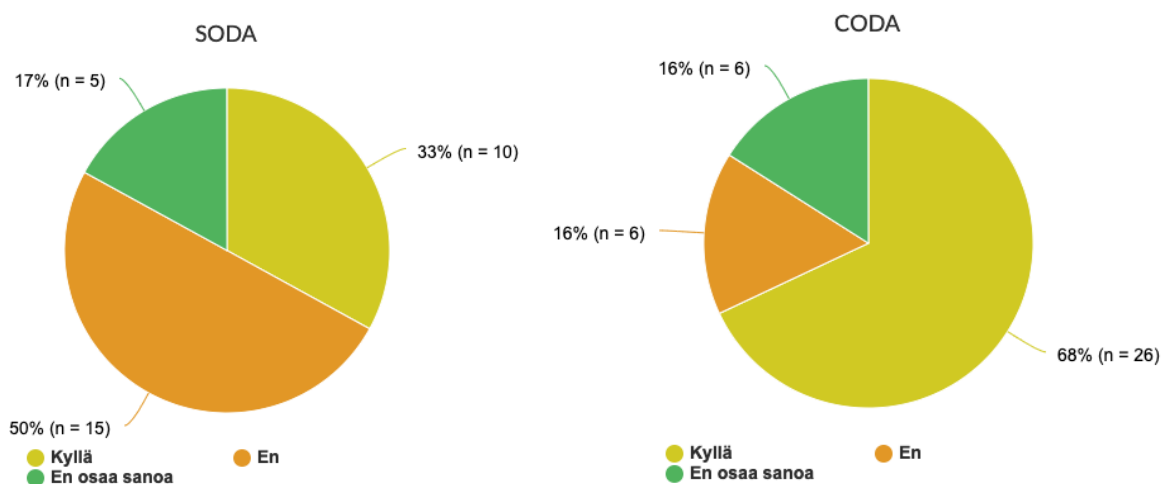

Kuvio 5. Soda- ja coda-vastaajien kieli-identiteetti.

Soda-vastaajista suurin osa kokee olevansa joko kaksi- tai monikielisiä. Vain 20% (n = 6) vastaajista kokee olevansa ainoastaan yksikielisiä. Coda-vastaajista 79% (n = 30) kokee olevansa kaksikielisiä ja 18% (n = 7) vastaajista monikielisiä. Vain 3%, eli yksi vastaaja kokee olevansa yksikielinen.

Kuten edellä on jo käynyt ilmi, sekä sodissa että codissa on niitä, jotka ovat ymmärtäneet olevansa kaksi- tai monikielisiä jo lapsena. Molemmista ryhmistä löytyy myös niitä, joille oivallus omasta kieli-identiteetistä on tullut vasta teini-iässä tai jopa vasta aikuisena, esimerkiksi suorittaessaan ammattikoulutusta tai vasta täytettyään 40 vuotta.

Kyselylomakkeessa vastaajilta kysyttiin, kokevatko he olevansa viittomakielisiä. Soda- ja coda-vastaajien vastaukset tähän kysymykseen poikkesivat huomattavasti toisistaan ja tämä johtuu mitä luultavammin siitä, että suurin osa kyselyyn osallistuneista codista kokee viittomakielen olevan heidän äidinkieltensä. Kuvion 6 diagrammeista käy ilmi sodien ja codien vastausten yhtäläisyydet ja erot:

Kuvio 6. Soda- ja coda-vastaajien vastaukset siitä, kokevatko he, että viittomakieli on heidän äidinkieltensä.

Kuten jo aikaisemmin tuotiin esille, sodista puolet eivät koe olevansa viittomakielisiä, 33% (n = 10) kokee olevansa ja 17% (n = 5) ei osannut vastata. Codista 68% (n = 26) kokee olevansa viittomakielisiä ja 16% (n = 6) ei osannut vastata kysymykseen. 16% codista ei koe olevansa viittomakielisiä.

7.2.2 Sodien ja codien kokemus kulttuurista ja yhteisöstä

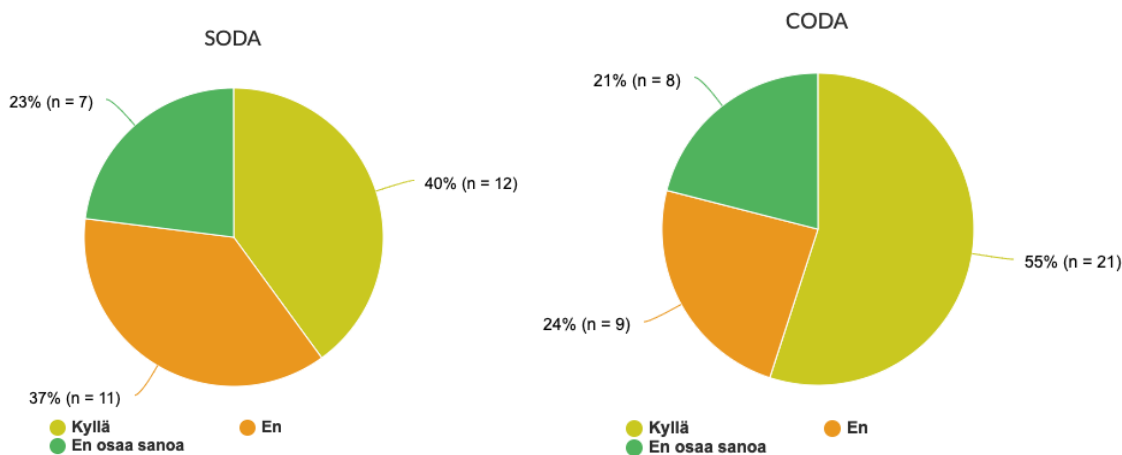
Sivulla 30 olevasta taulukosta 2 käy ilmi sodien kulttuurikokemukset kuurojen kulttuurin ja puhuttujen kielten kulttuurien välillä. Tässä alla taulukossa 6 esitellään codien kokemuksia.

	1	2	3	4	5	6	7	
Viittomakielinen kulttuuri	0	4	2	4	14	7	1	Puhuttujen kielten kulttuuri
	0%	12,5%	6,25%	12,5%	43,75%	21,88%	3,12%	

Taulukko 6. Codien kokemus viittomakieliseen ja puhuttujen kielten kulttuuriin kuulumisesta.

Kumpikaan kyselyyn vastanneista ryhmistä ei kokenut olevansa täysin viittomakielisessä kulttuurissa. Coda-vastaajista 12,5% (n = 4) kokee olevansa kohdassa 2, eli miltei täysin viittomakielisessä kulttuurissa. 6,25% (n = 2) codista kokevat kuuluvansa kohtaan 3, eli lähemmäksi viittomakielistä kulttuuria kuin puhekielistä kulttuuria. Kohdassa 4, eli kahden kulttuurin puolivälissä kokee olevansa 12,5% (n = 4) codista. Kohdassa 5, eli hiukan lähempänä puhuttujen kielten kulttuuria kokee olevansa coda-vastaajista yhteensä 43,75 % (n = 14). Codista kohtaan 6 sijoitti itsensä 21,88% (n = 7). Vain yksi coda-vastaaja kokee kuuluvansa täysin puhuttujen kielten kulttuuriin.

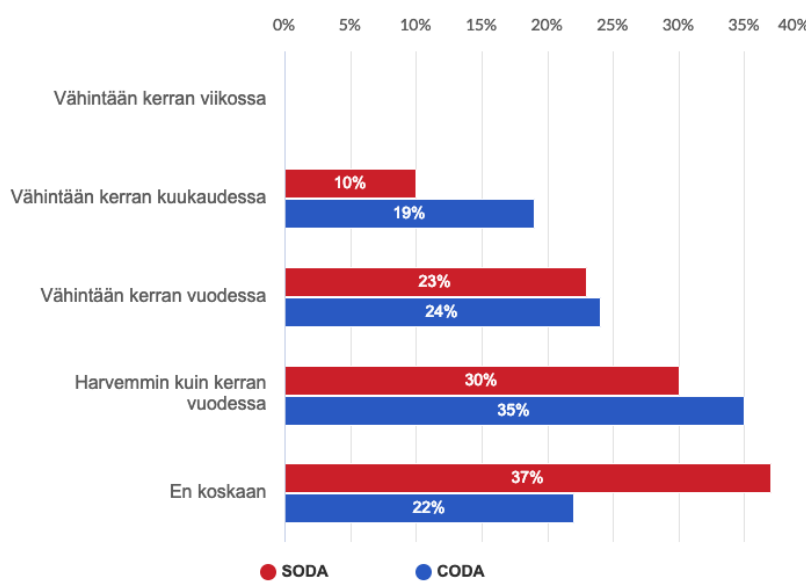
Kyselyssä vastaajilta tiedusteltiin, tuntevatko he olevansa viittomakielisen yhteisön jäseniä. Alla olevat ympyrädiagrammit (Kuvio 7) kuvaavat, miten vastaajien kokemukset jakautuivat:

Kuvio 7. Soda-vastaajien ja coda-vastaajien vastaukset siitä, kokevatko he olevansa viittomakielisen yhteisön jäseniä.

Kysymykseen vastasi 30 sodaa ja 38 codaa. En osaa sanoa -vaihtoehdon vastausprosentti on sodilla 23% (n = 7) ja codilla 21% (n = 8). Sodista 40% (n = 12) ja codista 55% (n = 21) kokee kuuluvansa viittomakieliseen yhteisöön. Viittomakieliseen yhteisöön ei kokenut kuuluvansa 37% sodista (n = 11), eikä 24% codista (n = 9).

Vastaajilta tiedusteltiin käyvätkö he viittomakielisissä tapahtumissa. Vastauksia voi tarkastella alla olevasta taulukosta 7:

Taulukko 7. Kuinka usein vastaajat osallistuvat viittomakielisiin tapahtumiin.

Kuten taulukosta 7 näkyy, codat osallistuvat sodia useammin viittomakielisiin tapahtumiin. 37% (n = 11) soda-vastaajista vastasi, ettei osallistu koskaan, ja 22% (n = 8) codista vastasi myös näin. Vaikka kyselyyn vastanneista codat osallistuvat keskimäärin useammin tapahtumiin, hajonta siinä, kuinka usein tapahtumissa vierailaan, ei vaihtelee paljon sodien ja codien kesken. Esimerkiksi molemmista haastateltavista ryhmistä melkein sama prosentuaalinen määrä käy tapahtumissa vähintään kerran vuodessa (23% sodista [n = 7], 24% [n = 9] codista.) Kukaan vastaajista ei osallistu tapahtumiin kerran viikossa.

Tapahtumiin osallistumisaktiivisuuden lisäksi vastaajilta kysyttiin, millaisiin tapahtumiin he ovat osallistuneet lapsuudessaan ja/tai osallistuvat nykyään. Monen sodan ja codan mieleen ovat jääneet erityisesti erilaiset leirit. Perheleirit, kesäleirit sekä Malminharjulla ja Valkealla talolla järjestetyt leirit nousivat molempien vastaajaryhmien vastauksista esiin. Sodat kertoivat, että he ovat olleet mukana tapahtumissa, joihin kuulevat sisarukset saivat tulla mukaan, esimerkiksi lastenleireille ja kerhoihin. Moni soda-vastaaja kertoi myös, että heidän perheensä on ollut mukana sopeutumisoljennuksessa, perhetapahtumissa, viittomakielen kursseilla ja kuuron sisaruksen koululla omaisten illoissa. Sisarusten osallistumisen määrä on riippunut varmasti koko perheen aktiivisuudesta. Eräs vastaaja kertoi, että on vierailut vain kevät- ja joulujuhlissa sisaruksensa koululla, kun taas toinen soda-vastaaja kertoi seuraavasti:

“Lapsena osallistuttiin perheenä useisiin eri tapahtumiin eripuolilla Suomea. Useita kertoja vuodessa. Oltiin tosi aktiivisesti mukana kuurojen liiton/kuurojen toiminnassa paikallistasolla ja valtakunnallisesti”

Coda-vastaajien keskuudesta kaikista eniten esiin nousee kuurojen yhdistyksillä käyminen ja yleisesti eri paikkoihin meneminen nimenomaan vanhempien mukana. Codille kuurojen tapahtumat ovat selkeästi tutumpia, ja tämä johtuu luultavasti siitä, että heidän vanhempansa ovat itse yhteisön jäseniä ja lapset ovat olleet heidän mukanaan ja näin päässeet osallistumaan. Tämä ei kuitenkaan päde kaikkiin codiin, ja tämänkin tutkimuksen otannan codista 22% (n = 8) kertoi, ettei käy koskaan viittomakielisen yhteisön tapahtumissa.

Vastaajilta kysyttiin, tapaavatko he muita kuuroja kuin sisaruksiaan tai vanhempiaan. Tai jos vastaaja on töissä viittomakielialalla, tapaako hän kuuroja perheensä tai työnsä ulkopuolella. Valtaosa vastaajista, niin sodista kuin codistakin, tapasi muita kuuroja:

60% sodista (n = 18) ja 70% codista (n = 26). Sodista 40% (n = 12) vastasi, ettei tapaa muita, mutta coda-vastaajista vain 19 % (n = 7). 11% codista (n = 4) vastasi, ettei osaa sanoa tapaako muita.

Yksi kyselylomakkeessa esitetyistä kysymyksistä koski sitä, onko vastaajilla viittomanimeä. Soda-vastaajista 93%:lla (n = 28) on tietävästi viittomanimi, 4%:lla (n = 2) ei ole ja 3% (n = 1) ei osannut sanoa, onko heillä. Coda-vastaajat jakautuivat hiukan eri tavalla: 89% (n = 32) vastasi, että heillä on viittomanimi, mutta 11% (n = 4) sanoi, ettei heillä ole viittomanimeä ollenkaan.

7.2.3 Sodien ja codien viittomakielen opiskelu ja koulu

Vastaajien kouluhistoriasta kysyttiin erilaisia kysymyksiä, muun muassa ovatko he opiskelleet viittomakieltä lapsena tai nuorena, ja onko jokin kouluaste tai taho, joka olisi tarjonnut opetusta viittomakielestä tai viittomakielellä. Ensin kysyttiin yleisellä tasolla ovatko vastaajat opetelleet viittomakieltä lapsena, esimerkiksi kurseilla, leireillä, koulussa, kerhoissa, perheopetuksessa, jne. Kuten aiemmin on jo mainittu, 62 % (n = 18) sodista oli opetellut viittomakieltä jossain, kun taas codista vain 13 % (n = 5) vastasi opiskelleensa viittomakieltä lapsuudessa muualla kuin vanhempien kanssa. Vastaajilta kysyttiin, onko heille tarjottu mahdollisuutta opiskella viittomakieltä koulussa. Kuten todettu, kellekään tämän otannan sodista ei ole tarjottu viittomakielen opetusta koulussa. Coda-vastaajat olivat miltei samoissa lukemissa; vain 5 %:lle (n = 2) vastaajista oli tarjottu opetusta ja hekin kertoivat esimerkiksi, että vasta ammattikoulussa oli tarjottu tukiviittomaopetusta tai että “alaluokilla puheterapeutti oli opettanut vähän alkeita”.

Eli kellekään vastaajista ei ole tarjottu kieliopetusta viittomakielestä. Jatkokysymyksenä kysyttiin, kokevatko vastaajat, että he olisivat tarvinneet viittomakielen opetusta. Sodista 28% (n = 8) kokee, että olisi tarvinnut opetusta, 38% (n = 11) ei koe tarvetta, ja 34% (n = 10) vastasi että ei osaa sanoa. Coda-vastaajista 46% (n = 16) kokee, että olisi tarvinnut opetusta, 43% (n = 15) koki, ettei olisi tarvinnut ja 11% (n = 4) vastaajista ei osannut sanoa.

Vastaajilta selvitettiin myös, ovatko he opiskelleet viittomakieltä aikuisina kerhoissa, kurseilla, kansanopistolla, ammattikoulussa tai yliopistossa. 43% (n = 13) sodista oli opiskellut jossain näistä ja samoin 39% (n = 15) coda-vastaajista myös. 57% (n = 17)

sodista ei ollut opiskellut viittomakieltä aikuisena, codista 61% (n = 23). Viittomakieltä opiskelleilta vastaajilta selvitetiin avoimella kysymyksellä missä he ovat opiskelleet aikuisina. Vastauksissa korostuivat erilaiset kurssit, kuten Kuurojen kansanopiston ja Kuurojen Liiton kurssit, ammatillisten opintojen yhteydessä järjestetyt lyhyet kurssit ja työväenopistot. Monet vastaajista olivat myös tulkkeja ja he olivat opiskelleet viittomista tulkikoulutuksensa aikana. Yksi coda-vastaajista vastasi näin:

“Ammatillisten opintojen yhteydessä oli kurssi. Tuli opittua viittomakielen kie-
lioppi, josta en ollut siihen mennessä kuullutkaan.”

7.3 Soda, SODA vai SODa - miten se pitäisi kirjoittaa?

Soda-termin vakiintuneelle kirjoitusasulle on pohdittu erilaisia vaihtoehtoja. Coda kirjoitetaan yleensä isoilla alkukirjaimilla CODA, joten tuntuu järkevältä kirjoittaa SODA myöskin samalla kirjoitusasulla. Kun soda- sana muistuttaa codaa, joka on vakiintuneempi käsite viittomakielisessä yhteisössä, sodat tulevat helpommin tunnistetuksi viittomakielisen yhteisön jäseninä.

Olitpa sitten nuorempi tai vanhempi kuin kuuro sisaresi, voit silti olla soda. On totta, että kuuroa nuorempi kuuleva sisarus voi omaksua viittomakieltä syntymästään lähtien, jos hän syntyy kaksikieliseen ympäristöön. Nämä simultaanisti kaksikielisyyden saavuttaneet nähdään mahdollisesti helpommin kaksikielisinä, viittomakielisinä ja yhteisöön kuuluvina. Mutta tämä näkemys syrjäyttäisi täysin sekventaalisen, eli peräkkäisen kaksikielisyyden määritelmän. Sekventaalisesti kaksikielisiä sodia ovat ne, jotka ovat omaksuneet viittomakielen vasta neljännen ikävuoden jälkeen, ja kokevat olevansa myös kaksikielisiä. Tutkimukseen vastanneet koostuvat kummastakin kielen omaksumisryhmästä, ja he kaikki ovat kuurojen kuulevia sisarusia, eli siblings of deafs.

Sodan kirjoitusasua pitää siis miettiä. Englannin kielinen vastine olisi edellä mainittu Sibling of a Deaf, SODa. Adult-sana olisi tiputettu tästä kokonaan pois, mutta kirjoitusasuun jätettäisiin pieni a-kirjain soinnillisuuden takia. Soda-sana on helpompi lausua ja taivuttaa kuin SOD. Tämä ei myöskään rajaisi ketään kuuron kuulevaa sisarusta pois määritelmästä. Takkisen käyttämä termi “*kuulevien vanhempien kuulevat lapset*” vaikuttaa olevan mukaelma “*kuurojen vanhempien kuulevien lapsista*”. Tämän voi tulkita siten, että Takkinen on halunnut linkittää nämä kaksi bimo-

daalista kieliryhmää yhteen. Tämä rinnastus on hieno, sillä se tukee tämän tutkimuksen lopullista käännoä. Tämän tutkimuksen käännoä on *kuurojen kuulevat sisarusset*, eli *Sibling of a Deaf, sodat*. Englannin kielisessä käännoäksessä tulee mieltä lisäksi sitä, tulisiko Sibling of a Deaf- termin eteen liittää ”hearing,” jotta se täsmentäisi nimenomaan kuulevia sisarusia. Yksi vaihtoehtoinen termi olisi ”*The hearing Siblings of Deafs*” kun puhutaan kuurojen kuulevista sisarusista monikossa. Kuuron kuuleva sisarus yksikössä kirjoitettaisiin *the hearing sibling of a Deaf* tai Sibling of a Deaf.

Deaf and Hard of Hearing- sivuston mukaan sodia ovat myös kuuron kuulevat puoliset (Spouse of a Deaf Adult), joissakin yhteyksissä heitä on kutsuttu myös SpODA-termillä. SpOda-termille ei löydetty luotettavaa lähdeä, joten ei ollut perusteltua jättää puolisoita pois soda-määritelmän alta. Löydetyssä lähteessä kummastakin identiteetistä käytettiin termiä soda.

7.4 Tutkimuskysymysten ulkopuoliset löydökset

Tutkimuskysymyksiä asetettaessa yksi vaihtoehto oli tutkia soda-tulkkeja, mutta tämän asian selvittäminen rajattiin pois tästä opinnäytetyöstä. Kyselylomakkeessa kuitenkin kysyttiin, ovatko vastaajat viittomakielialalla. Kyselyyn vastanneista sodista 27% (n = 8) on viittomakielen tulkkeja, tai muissa tehtävissä viittomakielialalla. Codista vain 13% (n = 5) oli tulkkeja tai muissa tehtävissä.

Ryhmäkeskustelussa haastateltavilta kysyttiin, onko heille syntynyt eripuraa sisarusien kanssa, jos sodien on pitänyt tulkata esimerkiksi piirrettyjä. Tämän kysymyksen kautta selvisi, että jokainen ryhmäkeskusteluun osallistuneista sodista tulkasi jatkuvasti perhe-elämässään. S1 sanoi, että aina kun hän menee sisarusensa kanssa vanhemman luokse kahville, on pakko tulkata, koska vanhempi ei viito. S3 sanoi, että hänkin tulkkaa paljon ja usein, muttei ole kokenut sitä taakaksi. Se on ollut vain osa elämää. S2 totesi, että päätyy tulkiksi aika usein, ja se on joskus tuottanut myös pientä riitelyä. Hän totesi, että tietää aina päätyvänsä tulkiksi, ja se turhauttaa ja on aiheuttanut sitä pientä kränää.

Jatkoimme tällä mielenkiintoisella aiheella, ja Heinin antaman esimerkin johdattelemana haastateltavilta tiedusteltiin, olivatko he tulkanneet lapsena virallisissa, niin sanotuissa institutionaalisissa tilanteissa, perhepiirin ulkopuolella. Haastateltavat kertoivat, että ovat päätyneet tulkkaamaan esimerkiksi lääkärissä. Virallisissa tilanteissa

tulkkaamista ei koettu raskaaksi, kun taas esimerkiksi pitkät perhetapahtumat koettiin välillä niin raskaaksi, ettei välttämättä olisi tehnyt mieli lähteä niihin lainkaan. Yksi haastateltavista totesi, että hänellä on ollut aivan eri kokemus, eikä hänen ole tarvinnut toimia tulkkina, ellei ole itse halunnut. Se on aina tuntunut luonnolliselta ja hän on saanut olla omana itsenään esimerkiksi sukujuhlissa eikä vain tulkin roolissa.

Haastateltavilta kysyttiin, varmistellaanko heiltä, tulkkaako tulkki oikein. S₁ ei ollut törmännyt tällaiseen, mutta S₂ sanoi, että häneltä varmistetaan, puhuuhan tulkki oikein sen, mitä viitotaan. S₃ sanoi, että häneltä kysytään harvoin tulkkauksen laatua, mutta hän on itse hyvin herkillä tilanteessa, jossa tulkkaus ei suju. S₃ totesi, että sodana olemisen hirveimpiä tilanteita on se, kun joku tulkkaa väärin. Hän selitti tätä sillä, ettei tiedä mitä tekisi tilanteissa, joissa kuurot eivät huomaa tulkkauksen huonoa laatua. Hän kertoi, että jos hänen kuuro sisaruksensa tai joku muu tuttu kuuro on paikalla vastaavassa tilanteessa, hän kertoo, että tulkki tulkkaa väärin, tai sanoo kuuroille, että viito uudestaan. Mutta tuntemattomille kuuroille asiasta sanominen tuntuu vaikealta. Eikä S₃ haluaisi kuulemma loukata ketään kuulevaa tulkkiakaan, koska ei yleensä kukaan tulkkaa tahallaan väärin. Tämä kokemus on selkeä esimerkki kahden kulttuurin välillä elämisestä. S₃ haluaa, että viittomakieliset saavat kaiken informaation tasapuolisesti ja hän kokee ahdistusta, kun tulkki tulkkaa väärin. Hän ei kuitenkaan halua loukata kuulevaa tulkkia, koska tiedostaa, ettei kukaan yleensä tee tarkoituksella huonoa työtä.

8 POHDINTA

Osa tutkimukseen osallistuneista sodista oli tajunnut olevansa sodia vastatessaan kyselyyn tai osallistuessaan ryhmäkeskusteluun. Eräs soda vastasi ymmärtäneensä olevansa kaksikielinen lomakekyselyä täyttäessään. Toinen ryhmäkeskusteluun osallistunut soda sanoi ymmärtäneensä kieli-identiteettinsä vasta viime aikoina, kun sodien Facebook-ryhmä perustettiin. Ryhmäkeskusteluun osallistuneet sodat olivat kovin iloisia siitä, että tätä aihetta tutkitaan ja tutkimukselle on ollut heidän näkökulmastaan tarvetta. Ryhmäkeskustelussa nousi ilmi, että vertaistuelle on tarvetta ja haastateluun osallistuneet sodat kokivat codat vertaisekseen. Sodien ja codien väliltä löytyi samankaltaisuutta ja samanlaisia kokemuksia, sekä muutamia eroavaisuuksia.

8.1 Viittomakielisuus ja kulttuuri

Opinnäytetyön ensimmäisen tutkimuskysymyksen tavoite oli selvittää millainen sodien kulttuuri- ja kieli-identiteetti on. Saatu tutkimusaineisto vahvistaa, että soda voi olla viittomakielisen yhteisön jäsen. Sodilla voi olla viittomakielisiä tapoja ja voivat tunnistaa omia viittomakielestä johtuvia piirteitään. Soda voi olla kuuron kuuleva sisarus, joka on äidinkieleltään kaksikielinen. Toinen äidinkielistä on viittomakieli ja toinen puhuttu kieli. Tällaisia sodia on tässä tutkimusotannassa viisi. Yksi vastanneista on äidinkieleltään viittomakielinen, joka käyttää myös suomen kieltä. Loput 24 sodaa vastasivat olevansa äidinkieleltään suomenkielisiä, mutta käyttävät viittomakieltä. Soda voi siis olla myös kaksi- tai monikielinen. Tämän tutkimusotannan sodista 80% (n = 24) mielsi itsensä kaksi- tai monikieliseksi. Soda voi olla myös täysin suomenkielinen, joka käyttää viittomakieltä arjessa. 20% (n = 6) tutkimusotannan sodista ovat yksikielisiä, ja heidän kieltensä on suomen kieli.

Sodien kokemukset identiteetistä vaihtelivat. Heidän identiteettinsä muodostumiseen on vaikuttanut se, kuinka paljon kotona on käytetty viittomakieltä, ja onko perhe osallistunut esimerkiksi viittomakielisiin tapahtumiin. Osa sodista ei ollut koskaan ajatellut, että he voisivat olla viittomakielisiä. Tämä saattaa johtua siitä, että heille eikä heidän vanhemmilleen ole kerrottu viittomakielisestä yhteisöstä tai kuulevista viittomakielisistä. Tiedonpuutteen takia identiteetin sanoittaminen on voinut olla joillekin haastavaa. Voi olla, että koko elämän ajan on kokenut viittomakielen tunnekielekseen, muttei ole koskaan osannut sanoa, että on viittomakielinen.

Mitä jos sodille olisi opetettu viittomakieltä laajemmin ja olisi kerrottu viittomakielisistä kuulevista? Olisiko ollut mahdollista, että ne sodat, jotka nyt sanoivat olevansa suomenkielisiä, olisivat voineet kokea, että myös viittomakieli on heidän äidinkieltensä? Lapsi, joka on saanut tietopohjan viittomakielisestä kulttuurista ja jota on tuettu viittomakieliseen identiteettiin, voisi ehkä määritellä paremmin kieli-identiteettiään. Toki yli puolet tutkimukseen vastanneista sodista sanoivat, etteivät ole kaivanneet viittomakielistä opetusta. Tutkimuksen perusteella moni soda tuntuu muutenkin olevan nykyiseen tilanteeseensa tyytyväinen, olivat he sitten vahvasti viittomakielisiä tai eivät. Miltei kaikkien vastauksista korostuu kuitenkin se, että tiedon puutetta soda-käsitteestä ja viittomakielen vaikutuksista heidän kielenkehitykseensä ja identiteetin

muodostumiseen on. Osalle viittomakielinen yhteisökään ei ole tuttu. Kun sodilta kysyttiin ovatko he viittomakielisiä, tai kuuluvatko he viittomakieliseen yhteisöön, moni ei osannut vastata. Tämä kertoo tiedon puutteesta. Jatkossa olisikin tarpeellista, että perheissä, joissa kuulevat vanhemmat käyttävät viittomakieltä kuuron lapsen kanssa, otettaisiin huomioon myös kuulevat sisarukset. He voisivat tarvita opetusta viittomakielestä ja heidät kannattaisi nähdä kaksikielisinä.

Kielen opetuksen lisäksi kuulevat sisarukset voisivat tarvita tietoa kuurotietoisuudesta: Mitä kuurous tarkoittaa? Mikä on kuurojen yhteisö ja millaisia tapoja kuurojen kulttuurissa on? Ryhmähaastattelussa olleet sodat sanoivat, että olisivat halunneet tietoa kuuroudesta, mutta pohtivat, olisivatko he ymmärtäneet kuurotietoisuutta lapsina. Jatkossa voisi olla hyvä tutkia millä tavoin eri ikäisille lapsille kerrotaan näistä asioista, mutta tärkeää olisi kertoa asioista ainakin jossain vaiheessa. Niillä soda-lapsilla, joiden kotona käytetään viittomakieltä, tulisi olla myös oikeus saada opetusta viittomakielestä ja viittomakielisestä kulttuurista.

Vanhempien tiedottamisen lisäksi myös sodien opettajien tulisi tietää, että sodat ovat kahden kielen vaikutuksen alaisina, ja näin opettajat voisivat oikealla tavalla tukea kielen kehitystä. Opetusta voisi suhteuttaa esimerkiksi unimodaalisesti kaksikielisten lasten opetukseen. Viittomakielen opetustakin tarvittaisiin. Kun sodat arvioivat kielitaitoaan, suurin osa sanoi viittomakielen taitonsa olevan hyvä, mutta vastaajista osa sanoi taitonsa olevan tyydyttävä tai välttävä. Kielenopetuksen kautta kielitaito syvenee ja sanavarasto kasvaa, niin vieraisissa kielissä kuin äidinkieliissä. Tutkimustuloksista voi huomata, että viittomakielistä opetusta ei ole tarjottu kouluissa yhdellekään tutkimukseen vastanneelle sodalle. Ehkä se, että heidän vanhempansa ovat suomenkielisiä on vaikuttanut siihen, että ei nähdä tarvetta viittomakielen opetukseen. Voidaan ehkä ajatella, että he eivät tarvitse viittomakieltä muuten kuin perheessä, eikä opetuksen tarvetta näin ole. Opetuksen kautta voitaisiin kuitenkin syventää kielitaitoa ja saada ymmärrystä omaan kieli-identiteettiin. Viittomakielen rakenteen opettelu voisi tukea myös suomen kielen kehitystä. Jos tietää miten viittomakielen rakenne toimii, voi nähdä, kun se vaikuttaa suomen kieleen.

Sodilla eri kielten käyttöasteet vaihtelevat. Se mitä kieltä käytetään, on tilannesidonnaista. Siihen vaikuttavat tilanteen tuttuus sekä käsitteistö ja sanavarasto. Se kieli, mitä henkilö käyttää eniten, vaihtelee iän myötä. Ne sodat, joiden kotona on käytetty

viittomakieltä, voivat viittoa lapsuudessa enemmän, mutta kun koulumaailmassa ja työelämässä ei enää viitota, puhutusta kielestä tulee helposti enemmän käytetty kieli. Entä ne sodat, joilla ei ole viittomakielen taitoa? Olisiko heidän suhteensa kuuroon sisarusukseen tai sisaruksiin syvempi, mikäli heille olisi tarjottu viittomakielen opetusta lapsuudessa? Tuntuu luonnolliselta ajatukselta, että kun on yhteinen kieli, on myös keskinäinen ymmärrys.

Toisen tutkimuskysymyksen tavoitteena oli selvittää millaisia yhteisiä tekijöitä sodien ja codien väliltä löytyy. Tutkimustuloksista on nähtävissä, että sodista ja codista löytyy samankaltaisuutta. Heidän suomen kielen taitotasonsa on hyvin samalla tasolla. Tämä yhteneväisyys johtuu luultavasti suomen kielisestä äidinkielen opetuksesta, jota kuuleville tarjotaan. Ainoastaan kaksi codaa erottui vastaamalla heidän suomen kielen tasonsa olevan tyydyttävä. Sodija ja codia yhdistää myös Kuurojen Liiton järjestämällä leireillä käyminen ja lämpimät muistot erilaisista tapahtumista. Codilla oli hyvin samanlainen kokemus myös koulumaailmasta; vain kahdelle codalle oli tarjottu viittomaopetusta. Sekään ei ollut virallista viittomakielen kielioppia tai viittomakielistä äidinkielenopetusta, vaan tukiviittomia ja alkeita. Kenellekään kyselyyn vastanneista ei oltu tarjottu viittomakielen opetusta, ja se on hiukan huolestuttavaa.

Kyselyyn osallistuneet codat tunnistavat sodia paremmin viittomakieliset piirteensä. Monet codat valitsivatkin viittomakielen äidinkielekseen, kun taas sodista vain muutama. Myös suurempi prosentti codia koki, että he ovat viittomakielisen yhteisön jäseniä. Nämä erot voivat johtua siitä, että codien vanhemmat ovat kuuroja viittomakielisiä. Kaikki kuurot eivät käytä lapsiensa kanssa viittomakieltä, mutta tämän tutkimusotannan codista kaikki olivat käyttäneet kotona viittomakieltä. Codien perheet ovat myös osallistuneet erilaisiin kuurojen yhteisön tapahtumiin, jonne lapset on otettu mukaan. Toisekseen heidät nähdään viittomakielisen yhteisön jäsenenä, ja heille on ollut tarjolla CODA-leirejä, missä on voinut tavata toisia codia. Codilla on myös yksilöity viittoma, joka liittää heidät osaksi viittomakielistä yhteisöä. Sodilla taas ei ole vakiintunutta viittomaa. Tulevaisuutta ajatellen sodille olisi hyvä luoda viittoma, joka tulisi viittomakielisen yhteisön sisältä.

KUKA ON SODA?

Tämän tutkimuksen perusteella ei ole syytä määrittää soda-kokemusta syntymäjärjestyksen mukaan. Olet kuuron kuuleva sisarus, eli soda, olitpa sitten nuorempi tai vanhempi kuin kuuro sisaruksesi.

Sodat voivat olla kieli-identiteetiltään erilaisia, esimerkiksi bimodaalisesti kaksikielisiä. Tässä alla on kuvio 8, jossa on Ritva Takkisen tutkimuksen pohjalta rakennettu sodien bimodaalisen kaksikielisyyden kuvaaja. Sodia voi jatkossa tutkia laajemmin pohjaten tähän taulukkoon.

Kuvio 8. Sodien bimodaalinen kaksikielisyyys.

Kuuron kuulevan sisaruksen ja kuuron kuulevan puolison yhdistäminen samaksi termiksi on hiukan hämmentävä rinnastus. Kun huomioidaan kielenomaksumiseen vaikuttavat neurologiset tekijät, kieliympäristön vaikutus sekä eri teorit viittomakielisyyden määritelmästä, perheessä viittomakieltä käyttäneen ja aikuisena viittomakielen oppineen henkilön rinnastaminen samaan termiin ei tunnu oikealta. Kuurojen kuulevat sisarukset ovat useimmiten omaksuneet viittomakielen lapsuudessaan. He ovat eläneet kyseistä kulttuuria koko elämänsä ajan, ja olleet yhteydessä kuurojen yhteisöön ts. viittomakieliseen yhteisöön ainakin välillisesti sisaruksensa kautta. Kuulevat puoliset ovat puolestaan opetelleet viittomakielen – ja kulttuurisia tapoja yleensä ai-

kuisiällä, joko puolisonsa kautta tai muulla tavoin, ja sen myötä tulleet yhteisön jäseniksi. Nämä kieli-identiteetit ovat erilaiset ja kuurojen kuuleville puolisoille voisikin keksiä oman, heidän määritelmäänsä vastaavan termin.

8.2 Syntynyt keskustelu ja ajankohtaisuus

Opinnäytetyön aiheesta kasvanut keskustelu on puhuttelevaa. Kaksi vuotta sitten soda-käsite oli varsin tuntematon ja sodaa on luultu esimerkiksi coda-sanana murteelliseksi ilmiöksi. Soda-sanaa ja sen merkitystä on pitänyt usein avata, jotta käsite ymmärretään oikein, niin kuulevien keskuudessa, kuin viittomakielisessä yhteisössä. Niin sanottua vaikuttamistyötä, eli sodista ja soda-termistä keskustelua ihmisten kanssa, on tehty jo lähes kahden vuoden ajan. Soda-sanaa kuulee nyt paljon enemmän ja sodat tunnetaan jo paremmin. Voisi jopa tässä kohtaa todeta, että tietoisuus sodista on lisääntynyt ja yksi tutkimuksen tavoitteista toteutunut.

Vaikuttamistyön tulos, eli soda-käsitteen käytön lisääntyminen on nähtävissä viittomakielisissä yhteisötapahtumissa, sosiaalisessa mediassa, kuurojen kansanopiston toiminnassa, kuurojen yhdistyksen illanvietossa, nuorten kuurojen tapahtumissa ja myös viittomakielialan opiskelijoiden keskuudessa. Yksi tapahtuma, jossa soda-käsite pääsi erityisesti näkyville oli Seija Pynnösen ja Outi Ahosen moderoima HELSign-tapahtuman paneelikeskustelu, jonne Heini sai kutsun tulla yhdeksi keskustelijaksi. Paneelin aiheena oli ”CODA ja heidän kieli-identiteettinsä ja kielelliset oikeutensa.” Paneeli järjestettiin 2.3.2019. Ilman opinnäytetyötä ja sen ajankohtaisuutta Heiniä ei luultavasti olisi kutsuttu kyseiseen tapahtumaan keskustelemaan viittomakielisestä identiteetistään.

8.3 Tutkimuksen luotettavuus ja pätevyys

Tutkimuksen luotettavuutta tarkastellessa täytyy muistaa, että yksi opinnäytetyön tiedonkeruumenetelmänä on ollut verkkokysely, joka on ollut jaettuna internet-alustalla. Kyselyyn pääsyä on pyritty rajaamaan jakamalla verkkokyselyn linkkiä suljetuissa Facebook-ryhmissä. Siinä vaiheessa, kun kysely on ollut jaossa julkisen Facebook-kanavan kautta, vastaajiin ei olla voitu vaikuttaa. On toivottu, että kyselyn tutkimusryhmän ulkopuoliset henkilöt jättäisivät siihen vastaamatta. Kyselyn alkuun on heti laadittu selkeät ohjeet, ketkä saavat vastata kyselyyn ja millaisia ihmisiä kysely koskee. Sen li-

säksi laadittiin videoidut ohjeistukset, jotta mahdollisimman moni saavuttaisi tasavertaisen tiedon tulevasta kyselystä. Ei tietenkään voi olettaa, että kaikki kyselyn tavoittaneet olisivat lukeneet tai katsoneet ohjeistuksen, saati sellaiset ihmiset, jotka ovat lukeneet tai katsoneet ja silti vastanneet kyselyyn ohjeistuksesta huolimatta.

Kyselyn muotoilua olisi myös voitu pohtia tarkemmin. Analyysiä tehtäessä huomattiin, että kyselyyn olisi tarvittu laajempia kysymyksiä. Se, että kyselyssä ei kysytty onko kuuro sisarus sodaa vanhempi vai nuorempi aiheutti sen, ettei analysoitaessa voinut arvioida, onko viittomakielisen sisaruksen ikä vaikuttanut kielen kehitykseen. Aikaisemmat teoriat ja tutkimukset kuurojen kuulevista sisaruksista ovat kohdistuneet yleensä sodiin, joiden sisarus on vanhempi. *Sibling of a deaf adult* viittaa siihen, että kuuro on vanhempi. Kyselystä jätettiin tarkoituksella pois kysymys siitä, oliko sisaruksesi nuorempi vai vanhempi, koska haluttiin tutkia kaikkia sodia. Tämä kuitenkin vaikeutti kyselyyn vastanneiden ja haastateltavien kokemusten tutkimista ja aikaisempaan tutkimukseen vertaamista.

Kyselyyn olisi tarvinnut myös tarkentavia kysymyksiä ja avoimia vastausvaihtoehtoja. Olisi ollut hyvä saada sodien vastauksia siitä, miksi he kokevat olevansa viittomakielisiä tai miksi eivät. Koska tarkentavia kysymyksiä ei esitetty, ei voitu kuin arvella miksi jotkut sodat eivät esimerkiksi kokeneet olevansa viittomakielisen yhteisön jäseniä.

Tutkimusta sodista on vähän, mutta tässä opinnäytetyössä on pyritty hyödyntämään kuuleviin sisaruksiin kohdistuvaa aikaisempaa tutkimusta niin hyvin kuin mahdollista. Tässä opinnäytetyössä olisi voinut käyttää kuitenkin enemmän puhuttujen kielten puolelta olevaa tutkimusta sisarusten kielen kehityksestä ja sisarusten välisistä kielikuvioista. Jos sodia tutkitaan tulevaisuudessa lisää, olisi hyvä käyttää teoriapohjana esimerkiksi tutkimusta perheistä, joissa saman perheen lapset käyttävät eri kieliä.

Sodat kokevat, että codilla on heidän kanssaan samoja kokemuksia. Codat ovat sanooneet tutkimuksen ulkopuolella, että heilläkin on samoja kokemuksia sodien kanssa. Tässä tutkimuksessa ei ole kuitenkaan virallista lähdettä siitä, koska asiaa ei kysytty codilta tutkimusta tehdessä. Ryhmäkeskusteluja järjestettiin vain yksi ajan rajallisuuden vuoksi. Jälkeenpäin ajateltuna olisi ollut hyvä järjestää joko toinen ryhmäkeskustelu, jossa olisi haastateltu codia, tai ottaa codia mukaan ensimmäiseen ryhmäkeskusteluun.

Tässä opinnäytetyössä jokainen työvaihe on kerrottu mahdollisimman tarkasti, jotta lukijakunta saisi mahdollisimman paljon tietoa tutkimuksen eri vaiheista. Työssä on pyritty tuomaan sota- ja coda-vastajien tutkimustulokset mahdollisimman kattavasti esiin.

8.4 Jatkotutkimusaiheet

Tämän tutkimuksen tulokset voivat kiinnostaa viittomakielisen yhteisön jäseniä, onhan kyse kuurojen omista sisaruksista. Sen takia tästä opinnäytetyöstä, tai ainakin sen tuloksista voisi tehdä viittomakielisen käännöksen.

Kuuleva-termin eri muodot voisi olla hyvä opinnäytetyön aihe. Ryhmähaastattelussa puhuttiin miltä tuntuu olla kuuleva, ja keskustelussa nousi esiin monia erilaisia käsitteitä kuulevasta. On ”kivikuuleva”, joka viittaa kuulevaan henkilöön, joka ei tiedä viittomakielisestä yhteisöstä mitään. On ”kuulevat”, joka viittaa kaikkiin kuuleviin. Yhtä haastateltavaa sanotaan ”miltei kuuroksi”. Näitä termejä ja niiden merkityksiä olisi hyvä kerätä ja tutkia laajemmin. Kuulevien vaikutusta kuurojen asemaan ja kuulevien osaa kuurojen yhteisössä on tutkittu jo maailmalla. Niistä saisi hyvää teoriapohjaa termin tutkimukseen.

LÄHTEET

- Antonopoulou, Katerina & Hadjidakou, Kika & Stampoltzis, Aglaia & Nicolaou, Nicoletta 2012. *The Journal of Deaf Studies and Deaf Education*. Volume 17, Issue 3, s. 306-318. Oxford Academic. Viitattu 6.3.2019. <https://academic.oup.com/jdsde/article/17/3/306/2937195>.
- Bauman, H-Dirksen L. & Murray, Joseph J. 2014. *DEAF GAIN*. Bauman, H-Dirksen L & Murray, Joseph J. University of Minnesota Press.
- Baker, Colin & Wright, Wayne 2017. *Foundations of bilingual education and bilingualism*. 6. painos. Bristol: Multilingual Matters.
- Berkowitz, Marla C., & Jonas, Judith A. 2014. *Deaf and Hearing Siblings in Conversation*, McFarland & Company, Incorporated Publishers. ProQuest Ebook Central. Viitattu 25.2.2019. <http://ebookcentral.proquest.com/lib/humak-ebooks/detail.action?docID=1747746>.
- DeafandHoH.com, LLC 2016. Viitattu 6.3.2019. <http://deafandhoh.com/hearing-loss-terminology.html>
- Hassinen, Sirje 2002a. *Simultaaninen kaksikielisyys, Läheiset sukukielet viro ja suomi rinnakkain*. Suomen ja saamen kielen ja logopedian laitos, Oulun yliopisto. Viitattu 14.03.2019 <http://jultika.oulu.fi/files/isbn951426648X.pdf>
- Hall, Stuart 2005. *Identiteetti*. Suom. Mikko Lehtonen ja Juha Herkman. 5. painos. Tampere, Tammer-Paino Oy.
- Hebbrecht, Lies & Roeyers, Herbert & Verte, Sylvie 2006. *Psychological Adjustment of Siblings of Children Who Are Deaf or Hard of Hearing*. *The Volta Review*, Volume 106(1), 89-110. EBSCOhost. <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=6079d6f5-707d-4e85-96ba-dd5ce6875c00%40sessionmgr101>
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2001. *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Yliopistopaino, Helsinki.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2012. *Tutki ja kirjoita*. 15.-17. painos. Tekijät ja Kirjayhtymä Oy 1997. Painopaikka: Kariston Kirjapaino oy, Hämeenlinna 2012.
- Husgafvel, Pekka A.E. 2019. Viitattu 8.3.2019. <https://www.geni.com/people/Gustaf-Malm/6000000010495325340>
- Jokinen, Markku 1992. *Kuuroutta koskevia näkemyksiä peruskoulun kuulovammaisten opetussuunnitelman perusteissa 1987*. (toim.) Kuurojen Liitto ry. Opettajankoulutuslaitos, Jyväskylän yliopisto. Pro Gradu-tutkielma.
- Jokinen, Markku 2000. *Kuurojen oma maailma – kuurous kielenä ja kulttuurina*. Viitotomakieliset Suomessa. Malm, Anja. Helsinki: Finn Lectura.
- Kanto, Laura. 2016. *Kaksi kieltä, kaksi modaaliteettia*. Kuurojen vanhempien kuulevien lasten erityislaatuinen kaksikielisyys. Oulun yliopisto, Humanistinen tiedekunta. Viitattu 8.3.2019. <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789526211770.pdf>

- Kosonen, Armi 2014. OHJAAVA OPETUS KESKUSTELU VIITTOMAKIELELLÄ -Tapaus tutkimus kuuron oppilaan matematiikan opetuksesta. Jyväskylän yliopisto, Kielten laitos, Suomalainen viittomakieli. Viitattu 8.3.2019. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/43706/1/URN%3ANBN%3Afi%3Aju-201406152028.pdf>
- Kotimaisten kielten tutkimuskeskus & Kuurojen Liitto ry 2010. Kielipoliittinen ohjelma. Multiprint, Vantaa. Viitattu 8.3.2019. http://scripta.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk15/Viittomakielten_kielipoliittinen_ohjelma.pdf
- Kotimaisten kielten keskus 2014. Suomalainen viittomakieli. Viitattu 8.3.2019. <http://www.kotus.fi/index.phtml?s=206>
- Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone Oy 2018. Kielitoimiston sanakirja. Viitattu 17.4.2019. <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/netmot.exe?motportal=80>
- Kuurojen Liitto ry 2019a. Kysymyksiä & vastauksia kuuroudesta & viittomakielestä. Viitattu 6.3.2019. https://www.kuurojenliitto.fi/sites/default/files/Liittokokous%202015%20lauantai/perussivun_liitetiedostot/kysymyksiä_vastauksia_kuuroudesta_esite.pdf
- Kuurojen liitto ry 2019b. Yhdistyshuone/yhdistystoiminta. Viitattu 8.3.2019. <https://www.kuurojenliitto.fi/fi/yhdistyshuone/yhdistystoiminta>
- Kuurojen Vanhempien Kuulevien Lasten Yhdistys ry. 2019. Viitattu 15.4.2019. <http://www.coda.fi/materiaalipankki/>
- Lappi, Päivi 2000. Viittomakielen lainsäädännöllinen asema. Viittomakieliset Suomessa. Malm, Anja. Helsinki: Finn Lectura.
- Liikamaa, Arttu 2012. Kuuro – Vammainen? Teoksessa: Näkökulmia vammaisuuteen. Toim. Tiina Oikarinen & Hannaleena Pölkki. Vammaisten maahanmuuttajien tukikeskus Hilma. Vammaisfoorumi ry. Viitattu 13.04.2019. http://www.tukikeskushilma.fi/tiedosto/Hilma_Artikkelikokoelma_nettiin_korj.pdf
- Malm, Anja & Östman Jan-Ola 2000. Viittomakieliset Suomessa. Viittomakieliset ja heidän kielensä. Malm, Anja. Helsinki: Finn Lectura.
- Meronen, Auli 2004. Viittomakielen omaksumisen yksilölliset tekijät. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 7.3.2019. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/13371/9513917193.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Oikeusministeriö. Viittomakielet. Viitattu 8.3.2019. <https://oikeusministerio.fi/viittomakielet>
- Petitto, Laura-Ann. 2014. ”Three revolutions, Language, Culture, and Biology”. Teoksessa DEAF GAIN. Bauman, H-Dirksen L. & Murray, Joseph J. University of Minnesota Press.
- Pietilä, Ilkka. 2011. ”Ryhmä- ja yksilöhaastattelun diskurssiivinen analyysi. Kaksi aineistoa erilaisina vuorovaikutuksen kenttinä” (s. 212-241), Teoksessa Haastattelun analyysi, Ruusuvuori & Nikander & Hyvärinen (Toim.) Jyväskylä.
- Pönkä, Harto 2018. Viitattu 23.3.2019. <https://harto.wordpress.com/2018/04/10/facebookin-ja-twitterin-tilastoja-2018/>

- Reagan, Timothy. 1990. Cultural Considerations in the Educational of Deaf Children. Teoksessa D.F. Moores & K.P. Meadow-Orlans (toim.) Educational and Developmental Aspects of Deafness. Washington, DC: Gallaudet University Press, 73-84.
- Ruusuvuori, Johanna. 2011. ”Litteroijan muistilista” (s. 424-431), Teoksessa Haastattelun analyysi, Ruusuvuori & Nikander & Hyvärinen. Tampere, Vastapaino.
- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa 2009. Haastattelu – Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. 2. painos. Tampere, Vastapaino.
- Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti 2010. Haastattelun analyysi. Tampere, Vastapaino.
- Sacks, Oliver 1989. Käsien kieli - Matka kuurojen maailmaan. Suom. Riikka Toivanen. Toim. 1992. Juva, WSOY.
- Salmi, Eeva & Laakso, Mikko 2005. Maahan lämpimään - Suomen viittomakielisten historia. Kuurojen liitto ry. Helsinki: Libris.
- Skutnabb-Kangas, Tove 1988. Vähemmistö, kieli ja rasismi. Helsinki, Painokaari oy.
- Stokoe, William C. 1960. Sign Language Structure: An Outline of the Visual Communication Systems of the American Deaf. Teoksessa: Journal of Deaf Studies and Deaf Education vol. 10 no. 1. Oxford University Press 2005. Viitattu 14.03.2019. <https://academic.oup.com/jdsde/article/10/1/3/361306>
- Takkinen, Ritva 2008. Viitotun ja puhutun kielen välisen kaksikielisyyden kirjo. Jaana Keski-Levijoki (toim.) Tutkiva opettaja – Opettajankoulutus yhteisön luovana voimana - näkökulmia suomalaisesta viittomakielestä ja viittomakielisten koulutuksesta. 6/2008. Jyväskylä: TUOPE, Journal of Teacher Research, 35-41. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/55724/tutkiva%20opettaja.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Takkinen, Ritva 2013. Sisäkorvaistutetta käyttävien lasten viittomakielen ja puhutun kielen omaksuminen. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 15.4.2019. <https://docplayer.fi/2331999-Sisakorvaistutetta-kayttavien-lasten-viittomakielen-ja-puhutun-kielen-omaksuminen.html>
- Tiittula, Liisa & Rasta, Anna & Ruusuvuori, Johanna. 2009. ”Kasvokkaisesta vuorovaikutuksesta tietokonevälitteiseen viestintään” (s. 264-271) Teoksessa Haastattelu, Tutkimus, Tilanteet ja Vuorovaikutus. Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (Toim.) Jyväskylä.
- Torboli, Helena 11.12.2004. Teoksessa Maahan lämpimään. Salmi, Eeva & Laakso, Mikko 2005. Kuurojen liitto ry. Helsinki: Libris.
- Valtonen, Anu. 2009. ”Ryhmäkeskustelu - Millainen metodi?” (s. 223-241), Teoksessa Haastattelu, Tutkimus, Tilanteet ja Vuorovaikutus. Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (Toim.) Jyväskylä.

LIITTEET

Liite 1 Kyselylomake

**HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU**

MIKÄ IHMEEN SODA?_versio 4.0

Tervetuloa kuurojen kuulevien sisarusten kieli- ja kulttuuri-identiteetti kyselyyn!

Tämä kysely on osoitettu kuurojen kuuleville sisaruksille eli SODille, sekä kuurojen vanhempien kuuleville lapsille eli CODille. SODA on lyhenne sanoista Sibling Of a Deaf (osa lisää tähän sanan Adult).

Tämän tutkimuksen tuloksia käytetään opinnäytetyötämme "Mikä ihmeen SODA?" varten. Opinnäytetyömme tavoitteena on selvittää kuurojen kuulevien sisarusten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä. Vastauksianne käytetään anonymisti lopullisessa työssämme.

Jos lomakkeessa on kohta, johon et halua vastata, voit hypätä sen yli ja vastata vain osaan kysymyksistä.

Vain tähdellä (*) merkityt kohdat ovat pakollisia.

Kiitos osallistumisestasi jo etukäteen!

Ystävällisin terveisin;
Tulkkiopiskelijat Heini Väisänen (SODA) ja
Katariina Riekkola

1. **Taustakysymyksiä**
 Syntymävuosi:
 Asuinpaikka:
2. **Olen:**
 Kuuron kuuleva sisarus (SODA)
 Kuuron kuuleva lapsi (CODA)
3. **Ikäeroni kuuron sisarukseni ja minun välilläni on:**
 1-2 vuotta
 3-4 vuotta
 Yli 5 vuotta
 Kaksoissisar
 Ei koske minua (CODAt)
4. **Mitä kieliä perheessäsi käytettiin/käytetään:**
 Puhuttu suomen kieli
 Suomalainen viittomakieli

Puhuttu ruotsin kieli
Suomenruotsalainen viittomakieli
Muu

5. Jos vastasit edelliseen kysymykseen (4.) vastauksen MUU, mitä kieltä/kieliä käytitte?

6. Olen viittomakielen tulkki:

Kyllä

En

Muu viittomakieliala

7.

Arvioi kielitaitoasi perheessäsi käytetyistä kielistä alla olevalla asteikolla. Jos kieli on äidinkieleni, valitse kohta "Äidinkieli", ja sen perään arvioi kielitaitosi.

	Äidinkieli	Erinomainen	Hyvä	Tyydyttävä	Välttävä	Ei koske minua	
Suomen kieli							
Suomalainen viittomakieli							
Ruotsin kieli							
Suomenruotsalainen viittomakieli							
Muu puhuttu kieli							
Muu viittottu kieli							

8. Missä tai miten, ja minkä ikäisenä opit viittomaan? (Kotona, koulussa, leirillä, vanhemmilta, sisaruksilta..)

9. Oletko opiskellut viittomakieltä lapsena? (Kurssit, koulu, leirit, kerhot, perheopetus..)

Kyllä

En

En osaa sanoa

10. Onko sinulle tarjottu mahdollisuutta opiskella viittomakieltä koulussa?

Kyllä

Ei

En osaa sanoa

11. Jos vastasit edelliseen kysymykseen (10.) KYLLÄ, millä kouluasteella opetusta tarjottiin?

12. Jos sinulle tarjottiin viittomakielen opetusta, otitko tarjouksen vastaan?

Kyllä

En

13. Jos sinulle ei tarjottu viittomakielen opetusta, koetko, että olisit tarvinnut sitä koulussa?

Kyllä

En

En osaa sanoa

14. Oletko opiskellut viittomakieltä aikuisena? (Kerhot, kurssit, kansanopisto, ammattikoulu, yliopisto..)

Kyllä

En

15. Jos vastasit edelliseen kysymykseen (14.) KYLLÄ, missä olet opiskellut?
16. Koetko olevasi:
Yksikielinen
Kaksikielinen
Monikielinen
17. Minkä ikäisenä oivalsit olevasi kaksikielinen?

18.

Sijoita itsesi janalla siihen kohtaan, johon tunnet kulttuurisesti kuuluvasi.

	1	2	3	4	5	6	7	
Viittomakielinen kulttuuri								Puhuttujen kielten kulttuuri

19. Tunnetko olevasi viittomakielisen yhteisön jäsen?
Kyllä
En
En osaa sanoa
20. Koetko olevasi viittomakielinen?
Kyllä
En
En osaa sanoa
21. Onko SODA-käsite (Sibling of a deaf/Sibling of a deaf adult) sinulle uusi?
Kyllä
Ei
En osaa sanoa
22. Onko viittomakieli kieli?
Kyllä
Ei
En osaa sanoa
23. Kuinka usein osallistut viittomakielisiin tapahtumiin? (Yhdistysillat, Kuurojen kulttuuripäivät, leirit?)
Vähintään kerran viikossa
Vähintään kerran kuukaudessa
Vähintään kerran vuodessa
Harvemmin kuin kerran vuodessa
En koskaan
24. Mihin viittomakielisiin tapahtumiin osallistut ja/tai osallistuit lapsena?
25. Tapaatko muita kuuroja kuin sisaruksiasi/vanhempiasi? Jos työskentelet viittomakielialalla, tapaatko työsi tai perheesi ulkopuolella kuuroja?
Kyllä
En
En osaa sanoa
26. Onko sinulla viittomanimeä?
Kyllä
Ei
En osaa sanoa
27. Keräämme opinnäytetyötämme varten tutkimusaineistoa järjestämällä yhden tai useampia ryhmähaastatteluja. Haastattelut toteutetaan Valkealla talolla Helsingissä, Humakin tiloissa. Haastattelukieli on puhuttu suomi, mutta myös viittomakieltä saa halutessaan käyttää. Ryhmähaastattelu on keskustelumuotoinen ja tunnelmaltaan avoin ja rento. Keskustelemme yhdessä identiteetistä, kielestä ja kulttuurista, sekä viittomakielisen kulttuurin ominaisista tavoista. Oisitko halukas osallistumaan tällaiseen ryhmähaastatteluun?
28. Lisää tähän sähköpostiosoitteesi, jos olet kiinnostunut ryhmähaastattelusta:

Liite 2 Ryhmähaastattelun kysymykset

- Yleistä tutustumista (nimet, mistä olette kotoisin, kerro hiukan itsestäsi)
- Kuinka monta sisarusta sinulla on? Montako kuulevaa, montako kuuroa?
- Oletteko viittoneet kotona? Millaiseksi koet viittomakielen taitosi?
- Oletko muulla tavoin saanut tietoa, esim. joskus osallistunut kuurotietoisuus-kurssille tai vastaavaan tilaisuuteen?
- Oletko mukana viittomakielisen yhteisön tapahtumissa? Milloin viimeksi, kuinka usein, millaisissa?
- Onko sinusta puhuttu sanalla KUULEVA? Mitä tunteita se herättää tai on herättänyt?
- Onko sinua luultu kuuroksi? Mitä tunteita se herättää? (Viittomakielen taito merkinä yhteisöön kuuluvuudesta?)
- Miten itse määrittelet kieli-identiteettisi? Oletko omasta mielestäsi kaksikielinen, monikielinen, viittomakielinen, puolikielinen jne... Mikä on äidinkielenäsi?
- Kerro jokin kahden kulttuurin (kuurojen ja kuulevien kulttuurien) yhteentörmäystilanne.
- Kerro jokin kieleen liittyvä yhteentörmäystilanne.
- Onko käytöstäsi ihmetelty joskus jommassakummassa yhteisössä? (Heinin esimerkki käsien pitämisestä ”valmiina” myös puhutuissa keskusteluissa). Oletko ajatellut käytöksesi johtuvan jommankumman kieliyhteisön vaikutuksesta?
- Mitä mieltä olette tästä lauseesta: ”Ilmeet ovat äänenpainoja.” Tämän on sanonut 10v soda. Oletteko samaa mieltä?
- Käytäkö puhutussa kielessä viittomakielisiä elementtejä esim. kerrot reitit pitkään ja kuvailevasti, tai haluat katsekontaktin toisen puhujan kanssa?
- Onko sinut nähty kaksikielisenä? (Mitä mieltä olet itse?)
- Miten kahden kielen ja kulttuurin parissa kasvaminen on vaikuttanut sinuun?
- (Onko kielitaitoosi puututtu koulussa? Ala-, yläasteella, vai lukiassa/ammattikoulussa?)
- Onko kotonanne ollut sisaruskateutta? (Voit katsoa piirrettyjä, sisaruksesi ei.) > (Heini kertoo aasinsiltana siitä, kun hänen on pitänyt tulkata kotona piirrettyjä)
- Oletko joutunut tulkkamaan perheesi sisällä? Esimerkiksi selittämään vanhemillesi, mitä sisaruksesi viitto.
- Oletko joutunut tulkkamaan kodin ulkopuolella?
- Miltä tulkkauksilanteet ovat tuntuneet?
- Onko sinulta kysytty tulkkauksen laatua? (Viittomakielinen yhteisö luottaa sinuun)
- Mikä on CODA ja mitä mieltä olet käsitteestä? Mikä on SODA? Mistä lyhenne tulee? Oletteko kuulleet sanasta soda? (SODA -käsitteestä yleistä keskustelua. Annamme haastateltaville tilaa vastata omat mielipiteensä adult-sanasta ja SODA-sanaan liittyvästä identiteetistä. Keskustelun edetessä voimme kertoa myös oman mielipiteemme A-kirjaimen tarpeellisuudesta.)
- Miltä tuntuu olla soda?